وتەی بیست‌ونۆهەم

تایبەته بە: مانەوەی ڕۆح و، مەلائیکەت و، حەشرەوە

بسم الله الرّحمن الرّحیم

(**تَنَزَّلُ الْمَلئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ**) (القدر: ٤).

(**قُلْ الرّوُحُ مِنْ اَمْرِ رَبّي**) (الإسراء: ٨٥).

(ئەم مەقامە بریتی‌یە لە پێشەکی‌یەك و دوو مەبەستی بنەڕەتی)

پێشەکی

دەتوانرێت بوترێت: بوونی مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانی وەك بوونی مرۆڤ و زیندەوەران بێ‌گومان و چەسپاوە.

چونکە هەروەك لە "پلەی یەکەمی وتەی پازدەهەم"دا ڕوونمان کردووەتەوە: "ڕاستی" و "حیکمەت" بە بێ‌گومانی، داخوازی ئەوەن کە ئاسمانەکان = وەك زەوی = سەرنشینیان ببێت، هەروەها دەبێ ئەو سەرنشینانەش خاوەنی هەست بن و لەگەڵ نیشتەجێی خۆیاندا زۆر لەبار و شیاو بن.. جا ئەو سەرنشینە جۆراوجۆرانەی ئاسمان، لە زاراوەی ئایین‌دا بە "مەلائیکەت"و "ڕۆحانی‌یەکان" دەناسرێن.

بەڵێ، ڕاستی(الحقیقە) داخوازی ئەوەیە، چونکە زەوی لەگەڵ ئەم قەبارە لاوازی و بچووکی‌یەی لەچاو ئاسمانەکاندا، بەردەوام لە گیاندارە خاوەن هەست و شعوورەکان پڕ دەکرێت و خاڵیش دەکرێتەوە. ئەمەش پەنجە بۆ ئەوە درێژ دەکات، بەڵکو بە ئاشکرا ئەوە دەردەبڕێت کە:

ئەم ئاسمانە خاوەن بورجانەی کە دەڵێی چەند کۆشکێکی ڕازاوەن، پڕن لە گیاندار و خاوەن هەست و شعووری ئەوتۆ کە ڕووناکیی بوون و ژیان بن و، ئەو بوونەوەرانەش "بە وێنەی ئینس و جینیی" سەیرکەری کۆشکی مەزنی ئەم جیهانە و، خوێنەری کتێبی گەورەی ئەم گەردوونەن و، ڕێنما و بانگەوازکارن بۆ

گەیشتن بە پادشای ئەم پەروەردگاریتی‌یەی کە ئەم بوونەوەرانە بەڕێوە دەبات و، بە بەندایەتی‌یە هەمەکی‌یەکەیان نوێنەری ویرد و تەسبیحاتی بوونەوەرە مەزنەکانن.

بەڵێ، جۆراوجۆریی بوونەوەران، بەڵگەی بوونی مەلائیکەتانە. چونکە بوونەوەرێك کە بەوپەڕی وردەکاریی لەژمارەبەدەر و جوانیی خاوەن واتا و نەخش و نیگاری ڕازاوەی پڕ لە حیکمەت ڕازابێتەوە، بێ‌گومان داخوازی ئەوە دەبێت کە چەندین خاوەن هەست و شعوور بن لێی ورد ببنەوە و بەلایانەوە جوان بێت و سەرسامی و ڕێزلێ‌گرتنی خۆیان لە بەرامبەریەوە دەرببڕن[1].

بەڵێ، هەروەك "جوانی" داخوازی "شەیدا"یەکە و، هەروەك "خواردەمەنی" بە "برسی" دەدرێت.. ئەم وردەکاری‌یانەش، کە خۆراکی ڕۆح و بژێوی دڵانن، دەبێ بەڵگەی بوونی مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانی بن و بۆ ئەوان تەرخان کرابن.

جا لەبەر ئەوەی ئەم ئارایشتە زۆر و بێ‌پەی و نەبڕاوەیەی گەردوون داخوازی تێڕامان و پەرستشێکی بێ پایانی بەدیهێنەریەتی، لە کاتێك‌دا کە "ئینس و جیننی" بەشێکی کەمی = یەك لە ملیۆنی = ئەم تێڕامان و پەرستشە نەبێت زیاتریان لە توانادا نی‌یە، ئەوا دەبێ ئەم فەرمانبەری‌یە نەبڕاوە و پەرستشە جۆراوجۆرانە پێویستیان بە چەندین "مەلائیکەت"و "ڕۆحانی" ببێت تاکو بەڕێوەیان ببەن و ڕیز ڕیز ڕابووەستن بۆ ئەوەی ئەم مزگەوتە گەورەیەی جیهان و گەردوون بە سوژدە و پەرستشیان ئاوەدان بکەنەوە.

بەڵێ، لە هەموو کەنار و شوێن و فەرمانگەیەکی ئەم بوونەوەرەدا چەندین کارمەند لە جۆری "مەلائیکەت" و "ڕۆحانی‌یان" هەن کە هەریەکەیان ئەرکێکی تایبەتی و پەرستشێکی دیاری کراوی پێ سپێرراوە.

بەپێی هێمای هەندێ لە فەرموودەکانی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = هەروەها لە ڕوانگەی حیکمەتی ڕێك‌وپێکی ئەم جیهانەوە، دەتوانرێ بوترێت:

هەندێك لەو تەنە بێ‌گیانە گەڕۆکانەی ناو بوونەوەر، هەر لە ئەستێرەکانەوە تا دەگاتە دڵۆپەکانی باران، چەند سوارگە و کەشتی‌یەکن بۆ هەندێ لەو مەلائیکەتانەی کە بە ئیزن و فەرمانی خوای گەورە دەچنە ناویانەوە و لەسەر ئەو

کەشتی‌یانەوە دەڕواننە جیهانی بینراو(عالَم الشهادة) و گەشتی تێدا دەکەن، بەمەش دەبنە نوێنەری تەسبیحاتی ئەو کەشتی‌یانە. جا لەبەر ئەوەی وەك حەدیث دەفەرموێ[2] : (ڕۆحی شەهیدان لە جیهانی بەرزەخ و بەهەشتدا، دەچنە ناو سكی چەند باڵندەیەكی سەوزەوە)، ئەوا دەتوانین بڵێین: هەر لەو باڵندە سەوزانەوە = كە فەرمووده‌كە پەنجەی بۆ ڕاكێشاون = تا دەگاتە تەنە زیندووەكانی تری وەك "هەنگ" هەریەكەیان چەند كەشتی و فڕۆكەیەكن بۆ چەندین جۆری ڕۆح، كە بە ئیزنی خوا دەچنە ناو جەستەی ئەو زیندەوەرانە و لە ڕێگای هەستەكانیانەوە دەڕواننە جیهانی ماددی و، سەیری وردەكاری و جوانیی موعجیزاتی قودرەتی خوا دەكەن و بەمە تەسبیحاتی تایبەتیی خۆیان بەجێ دەهێنن.

هەروەك "ڕاستی" داخوازی بوونی مەلائیكەت بوو، هەروەها "حیكمەت"یش داخوازی بوونیانە. چونكە ئەو كردگارە خاوەن حیكمەتەی كە ژیانێكی ناسكی خاوەن هەست و هۆش لەم گڵە چڕەدا دروست بكات، لە كاتێكدا كە گڵ تابڵێی لەگەڵ "ڕۆح"دا كەم پەیوەندی‌یە.. هەروەها لە ئاوی لیڵ ژیان پێك بهێنێت، لە كاتێكدا كە پەیوەندی‌یەكی كەمی لەگەڵ ژیاندا هەیە.. دەبێ هەر هەمان كردگار چەندین دروستكراوی تری خاوەن هەست و شعووری ببێت، كە لە دەریای ڕووناكی و، تاریكی و، هەوا و، كارەبا و، هەر شتێكی تری ناسك(لطیف) دروستیان بكات، كە هەریەك لەوانە لەگەڵ ژیان و ڕۆحدا گەلێ نزیكتر و شیاوترن.

---

[1] واتە: ئەم بوونەوەرە = بەم شێوەیە = داخوازی بوونی مەلائیكەتە. (وەرگێڕ)

[2] بڕوانە: صحيح الإمام مسلم، كتاب الامارة، باب في بيان أنّ أرواحَ الشهداءِ في الجنة. (٣٨/٦). (وەرگێڕ)

مەبەستی یەکەم

"باوەڕ بە مەلائیکەت" یەکێکە لە پایەکانی ئیمان

(ئەم مەبەستە چوار سەرنج و بنچینەی سەرەکیی تێدایە)

بنچینەی یەکەم

کەماڵی "بوون" بە ژیانەوەیە، تەنانەت بوونی ڕاستەقینەی "بوون" بەندە بە "ژیان"ەوە. چونکە ژیان ڕووناکیی بوونەوەرە و، هەست و شعووریش ڕووناککەرەوەی ژیانە. هەروەها ژیان بناغە و بنچینەی هەموو شتێکە و، هەر ئەوە کە هەموو شتێك دەکات بە موڵکی هەموو گیاندارێك، واتە شتی خاوەن ژیان(زیندەوەر) وەك خاوەنی هەموو شتێك لـێ دەکات و، هەر تەنها بەهۆی ژیانەوەیە کـە ئەو زیندەوەرە دەتوانێ بڵێت: (ئەم شتانە هی منن و، دنیا ماڵ و جێگامە و، بوونەوەریش موڵکێکە خاوەنەکەم پێی بەخشیوم).

هەروەك "ڕووناکی" هۆی بینینی هەر جەستەیەکە و هۆکاری دەرکەوتنی ڕەنگەکانە، بەپێی وتەی هەندێ لە زانایان، بە هەمان جۆر "ژیان"یش هۆکار و دەرخەر و پیشاندەری بوونەوەرانە و، هۆی هاتنەدیی جۆراوجۆرییەکان(نوعیات)ە.. هەر ژیانە کە بەشێکی کەمی هەندەکی(جُزئي) دەکاتە گشتی و هەمەکی(کُلّي) و، شتی گەورە و هەمەکیش لە بەشێکی بچووکدا جێ دەکاتەوە.. هەر ژیانە هۆی کەماڵی بوون و بوونەوەرە، چونکە ژیان هەموو شتێکی تر دەکاتە هاوبەشی یەکتری و یەکێتی دەخاتە نێوان شتانی زۆر و زەبەندە و دەیانکات بە خولگەی "تاکی"ی "تەنیا"یەك، تەنانەت "ژیان" جۆرێکە لە درەوشانەوەی ئەو "تەنیا"یە لەناو چینە زۆرەکانی بوونەوەردا و، ئاوێنەیەکە ئەو تاك و تەنیاییەی تێدا دەردەکەوێت.

با ئێستا ئەم قسەیە ڕوون بکەینەوە:

سەیری تەنێکی بێ گیان(جامد) بکە، با چیایەکی گەورەش بێت، لە ڕاستیدا: نامۆیە.. هەتیوە.. تەنیایە! چونکە پەیوەندیی ئەو تەنها لەگەڵ جێگاکەی خۆیدایە و زیاتر تێپەڕ ناکات و، هەر شتێکی تر کە لە بوونەوەرانی

تردا هەن سەبارەت بەم وەك نەبوو وان، چونكە نە "ژیان"ی هەیە تا بتوانێت پەیوەندییان لەگەڵدا پەیدا بكات، نە خاوەنی هەست و شعووریشە تا بەهۆیەوە پەیوەستیان بێت و ئەو پەیوەندییەیان لەگەڵدا ببەستێت.

بەڵام تەماشای تەنێكی بچووكی زیندووی خاوەن ژیانی = بۆ نموونە = وەك "هەنگ" بكە. دەبینیت هەر كە ژیانی تێدەچێت، یەكسەر پەیوەندی و عەقدێكی بازرگانی لەگەڵ هەموو بوونەوەران، بە تایبەتی لەگەڵ ڕووەك و گوڵەكانی زەویدا دەبەستێت، بە ڕادەیەك كە دەتوانێت بڵێت: (هەموو سەرزەوی باخچە و جێگای بازرگانیمە).

كەواتە جگە لە هەستە دیار و نادیارەكانی زیندەوەران، چەند پاڵپێوەنەرێكی فیترییی نادیاری هاندەر و ڕێگاخۆشكەر هەن كە پاڵ بە هەنگەوە دەنێن و ڕێگای بۆ ئاسان دەكەن تا بتوانێت تێكەڵاوی و هەڵسوكەوت و ئاڵوگۆڕ لەگەڵ زۆربەی بوونەوەرانی دنیادا بكات و خۆی لەگەڵیاندا بگونجێنێت.

"ژیان" كە بتوانێت = بەو جۆرە = كاریگەریی خۆی لە زیندەوەرێكی بچووكی وەك هەنگدا دەربخات، ئەوا دیارە تا ژیانی ئەو زیندەوەرە گەورەتر و پلەی بەرزتر بێت تا دەگاتە پلەی "ئادەمی" كە بەرزترین پلەیە، ئەو كاریگەرییەی پتر فراوان و گەورە و ڕووناكیبەخش دەبێت. بە جۆرێك كە مرۆڤ بە عەقڵ و هەست و شعووری خۆی = كە ئەم هەست و شعوورەش ڕووناكیی ژیانە = دەتوانێت بە ناو هەموو جیهانە بەرز و ڕۆحی و ماددییەكاندا بگەڕێت، وەك بە ناو ژوورەكانی خانووی خۆیدا هاتوچۆ بكات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت كە هەروەك ئەو خاوەن هەست و شعوورە بە چەشنێكی مەعنەوی (بە عەقڵ و شعوور) دەڕواتە ناو ئەو جیهانانەوە، ئەو جیهانانەش دەبن بە میوان و لەسەر ئاوێنەی ڕۆحی ئەودا دەردەكەون.

ژیان (خۆی لە خۆیدا) ڕوونا كترین بەڵگەی تاك و تەنیایی خوای باڵادەستە و، فراوانترین جێگای تیادەركەوتنی نیعمەتە گەورەكانیەتی و، ناسكترین جیلوەی میهرەبانی و، وردترینی نەخش و نیگارە شاراوە و خاوێنەكانی ئەو خواوەندە بەدەستەڵاتەیە.

بەڵێ، ژیان شاراوەترین و وردترینی ئەو نەخش و نیگارانەیە کە لە دروستکراوەکانی خوادا دەردەکەون. چونکە بێداربوونەوە و دەمکردنەوەی خونچەی ژیان لە "تۆو"دا = کە یەکەم پلەی ژیانە لە ڕووەکدا، کە ڕووەکیش نزمترین پلەکانی ژیانی تێدایە = هەر لە سەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە = سڵاوی خوای لێ بێت = تا ئێستا، لەگەڵ ئەو ئاشکرایی و زۆری و ڕاهاتنەش لەگەڵیدا، کەچی لە زانیاریی مرۆڤدا هەر نهێنی بووە و حەقیقەتەکەی بە ئاشکرا و تەواوی بۆ عەقڵی مرۆڤ ڕوون نەبووەتەوە!

هەروەها ژیان خاوێنترینیشیانە، بە چەشنێك کە هەردوو ڕووەکەی: بینراو و نەبینراو(المُلْك والمِلكوت) زۆر ڕوون و بێ گەردن. چونکە دەستی توانستی خوا بە بێ بەکارهێنانی هیچ هۆکارێك کاری خۆی لە ژیاندا دەکات، بەڵام لە شتی تردا هەمان دەستی توانست هۆکارە ئاشکراکان دەکات بە پەردە و لە پشتیانەوە کاری خۆی ڕایی دەکات، بۆ ئەوەی ئەو هۆکارانە ببن بە سەرچاوەی ئەو کاروبار و چۆنێتی‌یانەی کە بە چەشنێکی بێ گەرد پێش چاو ناکەون و، بە ڕواڵەت لەگەڵ گەورەیی و شکۆمەندیی ئەو توانستەدا ناگونجێن.

بە پوختی: دەتوانرێت بوترێ: گەر ژیان لەکایەدا نەبێت، "بوون"یش بوونی نابێت، بەڵکو هیچ جیاوازی‌یەکی لەگەڵ "نەبوون"دا نابێت. چونکە ژیان ڕۆشنایی "ڕۆح"ە و هەست و شعووریش ڕووناکیی "ژیان"ە.

جا مادەم ژیان و هەست و شعوور ئەوەندە گرنگی‌یان هەیە و، مادەم ئێمە ئەم ڕێكوپێکیو وردەکاری و توندوتۆڵی و پێکەوەگونجانەی هەموو بەشەکانی گەردوون دەبینین و، مادەم ئەم سەرزەوی‌یەی خۆمان = کە وەك گەردیلەیەك وایە لەچاو هەموو بوونەوەردا = پڕە لە گیانداری خاوەن ژیان و هەست و شعوور، بێ گومان دەبێ، بە حوکمی یەقین و ژیری، هەموو گۆشە و کەنار و جێگایەکی تری ئەم کۆشك و بورجە گەورانەی ئاسمان پڕ بن لە چەندین گیانداری خاوەن هەست و شعوور، بە جۆرێکی ئەوتۆ کە لەگەڵ ئەو دەوروبەرەی خۆیاندا بگونجێن و لەگەڵیاندا شیاو بن. چونکە هەروەك "ماسی" لەناو ئاودا دەژی، بە هەمان جۆر دەگونجێ لەناو بڵێسەی گەرمای "خۆر"یشدا چەندین جۆر

سەرنشینی "نوورانی" بین کە لەگەڵ ئەو دەوروبەرەی خۆیاندا بگونجێن. (چونکە ئاگر ڕووناکی ناسووتێنێت بەڵکو پەرەی پێ دەسێنێت).

هەروەها مادام توانستی خوای گەورە لە جۆرەها ماددەی ئاسایی، تەنانەت لە چڕترین جۆری ماکەکانی بوونەوەر، زیندەوەری لەژمارەبەدەر دروست دەکات و، مادەم هەمان توانست چڕترین ماددە دەگۆڕێت و ژیانی بە بەردا دەکات و بەوپەڕی وردەکاری ماددەیەکی نەرم و ناسکی لـێ پێك دەهێنێت و، ڕووناکیی ژیان لە هەموو شتێكدا بڵاودەکاتەوە و، بە ڕۆشنایی هەست و شعوور زۆربەی شتی بوونەوەران دەڕازێنێتەوە.. ئەوا دەبێ هەر خاوەنی ئەم توانستە دانایە: ڕووناکی و هەوا و "ئەثیر" و شتانی تری هاوچەشنیان، کە لەگەڵ ڕۆح و ژیاندا زیاتر دەگونجێن، لە "ژیان" بێبەش نەکات و دەستیان لـێهەڵنەگرێت و بە بێ هەست و شعوور نەیانهێڵێتەوە. بەڵکو ڕەواتر وایە کە ئەم توانستە ڕەهایە چەندین گیاندار و شتی خاوەن هەست و شعوور لەو ماددە دیاریکراوانە دروست بکات، بەڵکو لە ماددەی نوور و لە تاریکی و لە ماددەی "ئەثیر" و تەنانەت لە هەوا و لە جیهانی "مەعنا"یش چەندین جۆر شتی ئەوتۆ دروست بکات کە ڕۆحیان لە یەکتر جیاواز بێت بە چەشنی جیاوازیی جۆرەکانی گیانداران، بەم پێیە هەندێکیان بکات بە "مەلائیکەت" و هەندێکی تریش بکات بە "جیننی" و "جیهانی ڕۆحانی".

سەرەڕای ئەمەش، دەتوانیت لە ڕوانگەی ئەم نموونەیەی خوارەوە بێگومانی و ئاشکرایی بوونی مەلائیکەت و ڕۆحانیيانت بۆ دەربکەوێت، وەك قورئانی پیرۆز ڕوونی کردووەتەوە. هەروەها پووچەڵی و گومڕایی ئەو بۆچوونەشت بۆ دەربکەوێت کە دان بەمەدا نانێت و، بزانیت چەندە لە حیکمەت و ڕاستییەوە دوورە:

لە گەشتێكدا دوو کەس، کە یەکێکیان: نەزان و دەشتەکی، ئەویتریشیان: شارەزا و خەڵکی شار بوو، پێکەوە بەرەو شارێکی گەورەی وەك ئەستەمبووڵ کەوتنەڕێ. بەڵام پێش ئەوەی بگەنە ناو شار و، لە سووچێکیەوە، ڕێیان کەوتە خانوویەکی بچووك و وەرشەیەکی پیس و چەپەڵ. سەیریان کرد ئەم خانووە پڕە لە کرێکاری ماندوو کە هەریەکەیان سەرگەرمی کاروباری خۆیەتی لەم کارگە

سەیر و نامۆیەدا. لە دەرەوە و دەوروپشتی ئەم خانووەش‌دا چەندین ئاژەڵ و زیندەوەری جیاجیایان بینی کە هەریەکەیان بە گوێرەی پێویستی و مەرجەکانی ژیانی خۆی، خەریکی لەوەڕ و خواردن بوون، هەندێکیان ڕووەکی دەخوارد و، هەندێکی تر ماسی و... هتد. پاش بینینی ئەمە، سەریان بەرز کردەوە، هەزاران تەلاری ڕازاوە و کۆشکی بەرزیان لە دوورەوە بینی، کە لە نێوان هەریەکە و ئەوانی تردا چەندین گۆڕەپانی گەورە و فراوان هەبوون، بەڵام دانیشتووانی ئەم کۆشکانە بە چاو نەدەبینران، چ لەبەر دووری‌یان، چ لەبەر کزیی چاوی ئەمان، یان لەبەر ئەوەی ئەو دانیشتووانە خۆیان دەرنەدەخست و مەرجەکانی ژیانیش، کە لەم کارگە پڕ لە چەپەڵی‌یەدا هەیە، لەوێ‌دا نەبوو..

لێرەدا دەشتەکی‌یەکەیان = کە تا ئێستا شاری نەدیبوو = وتی: (ئەو کۆشکانە هیچ گیانلەبەرێکیان تێدا نی‌یە و چۆڵن، چونکە من نایان‌بینم و هیچ شتێکیش لەو کۆشکانەدا نی‌یە = وەك ئێرە = پەنجە بۆ بوونی ژیان ڕابکێشێت تیای‌دا). ئیتر بەم جۆرە وڕێنەیە بێ‌عەقڵی‌و نەزانیی خۆی ئاشکرا کرد!

هاوەڵە شارەزا و عاقڵەکەی، بە لەسەرخۆیی‌یەوە، پێی‌وت:

(کاکی خۆم! ئایا ئەم خانووە بچووك و کەم‌نرخە نابینیت کە پڕە لە زیندەوەران؟ ئایا نابینیت ئەوانە یەك بست چۆڵایی‌یان نەهێشتووەتەوە و، یەکێك هەیە هەردەم دەیانگۆڕێت و هی‌تر دەهێنێت و دەیانخاتە سەر کار؟ باشە ئایا دەگونجێ ئەو تەلارە ڕێك‌وپێك و کۆشکە ڕازاوە دوورانە کەسیان تێدا نەبێت کە لەگەڵ ئەو دەوروبەرەدا بگونجێ؟.. نەخێر! ئەمە شتێکی مەحاڵە، بەڵکو دەبێ ئەو کۆشکانە پڕ بن لە گیانداری ئەوتۆ کە مەرجەکانی ژیانی خۆیانیان تێدا بێت، بەڵام نەبینینیان لەبەر دووری، یان کزیی چاو، یان لەبەر دەرنەکەوتنیان، هەرگیزاوهەرگیز نابێت بە بەڵگە لەسەر نەبوونیان. چونکە هیچ کاتێك نەبینین و دەرنەکەوتن نەبووە و نابێتە بەڵگە لەسەر "نەبوون"ی هیچ شتێك)!

لەبەر ڕووناکیی ئەم نموونە ئاشکرا و ئاسایی‌یەدا دەتوانین بڵێین:

ئەم سەرزەوی‌یەی ئێمە کە یەکێکە لە قەبارەکانی ئەم ئاسمانە گەورەیە، هەرچەندە لەچاو قەبارەکانی تردا بچووکە، کەچی دەبینین بووە بە مەڵبەندێك بۆ جۆرەها جۆری لەژمارەبەدەری گیاندار و خاوەن هەست و شعوورەکان،

تەنانەت چەپەڵترین جێگای زەوی بووە بە سەرچاوە و پیشانگا و کانگایەکی گەورەی بەشێکی زۆر لە گیاندارە ورد و بچووکەکان.. جا زەوی‌یەك کە بەم جۆرە بێت، دەبێ بە حوکمی ژیری و زەرووورەت و یەقینی بێ گومان، ئەم فەزا و بۆشایی‌یە فراوانەی ئاسمان و، ئەم ئاسمانە خاوەن بورج و ئەستێرە و هەسارە گەورانە، پڕ بن لە گیاندار و شتی خاوەن هەست و شعوور. قورئانی پیرۆز و شەریعەتی پاکی ئیسلام ئەو خاوەن گیان و هەست و شعوورانە، کە لە ڕووناکی و ئاگر و تاریکی و هەوا و دەنگ و بۆن و وتە و ئەثیر و تەنانەت لە کارەبا و هەموو شتە ناسكو ڕەوانەکانی تر دروست کراون، ناو دەنێن بە: "مەلائیکەت" و "جان" و "ڕۆحانی‌یەکان"..

بەڵام ئەوەندە هەیە، وەك هەر تەنێك لە یەکێکی تر جیاوازە، هەروەها مەلائیکەتیش وان، چونکە جۆری ئەو مەلائیکەتەی کە کاروباری دڵۆپی بارانی پێ سپێرراوە، جیاوازە لەوەی کە کاروباری خۆری پێ سپێرراوە.. هەروەها "جیننی" و "ڕۆحانی"یەکانی تریش، ڕەگەز و جۆریان لە یەکتر جیاوازە.

کۆتایی ئەم بنچینە سەرەکی‌یە:

بە تاقیکردنەوە چەسپاوە کە: "مادده" ئەسڵ و بنچینە نی‌یە تاکو هەموو شتێك ببێت بە شوێن‌کەوتەی مادده و لە ژێر فەرمانی ئەودا بێت. بەڵکو مادده بە "مەعنا"یەکەوە بەستراوە و ڕاوەستاوە کە بریتی‌یە لە: ژیان.. لە: ڕۆح..

هەروەها بە بینین و سەرنجدان بۆمان دەردەکەوێت کە مادده شتێکی ئەوتۆ نی‌یە نەتوانرێت بێ گوێیی بکرێت و هەموو شتێك لە کاروبار و فرمانەکانی‌دا پێویست بێت بۆ لای ئەو بگەڕێتەوە، بەڵکو مادده: هۆکار و خزمەتکارێکی گوێڕایەڵە بۆ تەواوکردنی حەقیقەتێکی تایبەتی، کە بریتی‌یە لە: ژیان.. کە بناغەی ئەو حەقیقەتەش: "ڕۆح"ە..

هەروەها ئاشکرایە کە مادده فەرمانڕەوایەك نی‌یە خاوەنی بەخشندەیی بێت و کەماڵات و ڕەوشتی بەرزی لێ داوا و چاوەڕوان بکرێت، بەڵکو مادده شتێکی فەرمانبەسەردادراوە و بە ئاماژە(اشارة)ی شتێکی بنەڕەتی و تایبەتی‌یەوە دەڕوات

و دەجوولێتەوە، ئەو شتە بنەڕەتی‌یەش بریتی‌یە لە: ژیان.. لە: ڕۆح.. لە: هەست و شعوور..

هەروەها "زەروورەت" داخوازی ئەوەیە کە هیچ کردار و ڕەوشتێك بە ماددەوە نەبەسترێت و لە ڕۆشنایی ئەودا بنیات نەنرێت، چونکە مادە کاکڵ و ئەسڵ و بنچینە و بناغەیەکی نەجوولاو نی‌یە، بەڵکو توێکڵ و بەرگ و کەف و وێنەیەکە لەت‌لەت‌بوون و تواندنەوەی لە ڕێگادایە و پرتووکان و ڕزینی بەسەردا دێت.

ئایا نابینیت ئەو گیانلەبەرە وردیلانەی کە بە چاو نابینرێن، چەند هەستێکی ئەوەندە ناسك و تیژیان هەیە کە چپەی هاوجۆرەکانی خۆیانی پێ دەبیستن و سەرچاوەی ڕۆزیی یەکتری پێ دەبینن؟!

ئەمە بۆمان ڕوون دەکاتەوە کە مادە تاکو وردتر و بچووکتر بێت، زیاتر شوێنەوار و شەقڵی ژیانی پێوە دیار دەبێت و زیاتر و توندتر ڕووناکیی ڕۆحی لـێ دەدرەوشێتەوە. چونکە مادە تا وردتر بێت و لە ماددیەتی ئێمە دوورتر بکەوێتەوە، پتر لە جیهانی ڕۆح و ژیان و هەست و شعوورەوە نزیك دەبێتەوە و، ڕووناکیی ژیان و گەرمیی ڕۆحی زیاتر لـێ دەردەکەوێت.

جا ئایا دەگونجێ ئەم هەموو نمانەی کە لە ژیان و هەست و ڕۆحەوە پالێوراون و بەچاو دەیانبینین و هەستیان پێ دەکەین و نم نم لە ماددەوە داچۆڕاون، هەر تەنها بە جیهانی ماددەوە بەند بن و ئیتر جیهانی شارراوەی پشت پەردەی مادە پڕ نەبێت لە خاوەن ڕۆح و هەست و شعوورەکان؟!

ئایا دەگونجێ هەرچی "واتا" و "ڕۆح" و "حەقیقەت" و سەرچاوەکانیان هەیە، تەنها بۆ مادە و جموجوولەکانی لە جیهانی بینراودا بگەڕێنەوە و، هەر بەو جیهانە ڕووناك ببنەوە و دەربکەون؟!

نەخێر هەرگیز وا نی‌یە. بەڵکو هەموو ئەمانە بۆمان دەردەخەن کە جیهانی بینراوی "مادە" بریتی‌یە لە پەردەیەکی ڕازاوەی ئەوتۆ کە بەسەر ڕوخساری شارراوەی "مەلەکووت" و جیهانی "ڕۆح"دا دادراوەتەوە!

بنچینەی دووهەم

دەتوانین بڵێین: جۆرە یەکدەنگی‌یەك لە نێوان هەموو ڕێڕەوانی فەلسەفە و ئایین‌دا هەیە لەسەر بوونی حەقیقەتی مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانی، هەرچەندەش هەریەکەیان بە شێوەیەکی جیاواز ئەمەیان دەربڕیوە، ئەمەش بە خۆیان زانیبێت یان نا.. بە ڕادەیەك ئەو فەیلەسووفانەش کە ڕێڕەوی گەڕۆکایەتی(المشائية)یان لە فەلسەفەی ورشەیی(إشراقي)دا گرتبووەبەر، کە تابڵێی لە مەسەلەی ماددەدا ڕۆچووبوون، تەنانەت ئەوانیش ئینکاریی "مەعنا"ی مەلائیکەتیان نەکردووە، ئەوەتا لەم بارەیەوە وتوویانە: "هەموو جۆر(نوع)ێك چی‌یەتی(ماهية)یەکی سەربەخۆی ڕۆحیی هەیە"! هەندێکی تریش لە فەیلەسووفە ئیشراقی‌یەکان، کاتێ کە ناچار بوون دان بە شتێك لە واتای "مەلائیکەت"دا بنێن، وتوویانە: "ئەمانە پێیان دەوترێت: دە ژیری‌یەکان(العقول العشرة) و خاوەنی جۆرەکان"..

سەبارەت بە ئایینیشەوە، ئاشکرایە کە ڕێڕەوانی هەموو ئایینەکان باوەڕیان بەوە هەیە کە هەموو "جۆر"ێك لە جۆرەکانی بوونەوەر مەلائیکەتی سەرپەرشتیکاری خۆی هەیە کە لە ژێر فەرمان و ڕابەریی "وەحی"ی خوای گەورەدا کاروباریان بەڕێوە دەبەن. دەبینین بە هەندێکیان دەڵێن: "مَلَك الجبال" و هەندێکی تر: "مَلَك البحار" هەندێکی تریش: "مَلَك الأمطار"...هتد.

تەنانەت ماددی و سروشتی‌یەکانیش، ئەوانەی کە ژیری‌یان دابەزیوەتە چاویان و لە ناوەرۆکی مرۆڤایەتی داماڵراون و گەیشتوونەتە پلەی: "جمادات"، نەیانتوانیوە "واتا"ی مەلائیکەت نەسەلمێنن! ئەوەتا ناوی: هێزە ساری‌یەکان(القوى السارية) لەو یاسایانە دەنێن کە لە سروشت‌دا کار دەکەن. خۆ هەرچەندەش ئەمە مەبەستەکە بە جوانی ڕوون ناکاتەوە، بەڵام هەرچۆن بێت دان‌نانێکی ناچاری‌یە لە لایەن ئەوانەوە بە بوونی شتێك لە واتای مەلائیکەت‌دا!

جا ئەی ئەو کەسەی کە لە باوەڕهێنان‌دا بە بوونی "مەلائیکەت" و "جیهانی ڕۆحانی" لە دوودڵی‌دایت!

لەم هەڵوێستەتدا پشت بە چی دەبەستیت و، بە چ ڕاستییەکەوە دەنازیت تاکو بتوانیت لە بەرامبەر ئەم یەکدەنگیی‌یەی هەموو ژیران و فەیلەسووفانی جیهانەوە ڕابووەستیت؟ لە کاتێکدا کە ئەوان = بە خۆیان زانیبێت یان نا = ئەو ڕاستیی‌یەیان دەبربڕیوە و بوونی مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانی‌یان سەلماندووە؟

مادەم "ژیان" دەرخەر و ئاکام و پوختە و کاکڵی تێکڕای بوونەوەران بێت = وەك لە بنچینەی یەکەمدا ڕوونمان کردەوە = ئنجا هەموو ژیرانی جیهانیش قسەیان لەسەر ئەوە یەکانگیر بووبێت کە شتێك لەو واتایەدا هەیە کە ئایین بە "مەلائیکەت" ناوی دەبات.. مادەم ئەم سەرزەوی‌یەی ئێمەش پڕە لەم گیاندار و خاوەن ژیانە جۆراوجۆرانەی کە دەیانبینین، کەواتە چۆن دەبێ ئەم فەزا فراوان و ئاسمانە ڕێكوپێکانە چۆڵ بن و کەس نەبێت ئاوەدانیان بکاتەوە؟!

هەرگیز ئەوەشت بە خەیاڵدا نەیەت کە ئەو یاسایانەی لە جیهاندا هەن، بەس بن بۆ ئەوەی ژیان بە بوونەوەران ببەخشن، چونکە ئەو یاسایانە چەند شتێکی گوێرەیی و بڕیاردراون و چەند یاسایەکی وەهمین، بایەخیان نی‌یە، بەڵکو هەر بە شتیش ناژمێررێن.

خۆ ئەگەر چەند بەندەیەکی خواوەند نەبن ئەم یاسایانە بەڕێوە ببەن و دەریان‌ببڕن، هەرگیز ئەو یاسایانە نەدەبوون و نەدەناسران، چونکە هیچیان بوونی دەرەکی(حەقیقەتی خاریجی)یان نی‌یە. بەڵام "ژیان" حەقیقەتی خاریجیی هەیە. خۆ ئاشکرایشە "شتی وەهمی" ناتوانێت شتێك بگرێتەخۆ و هەڵی بگرێت کە حەقیقەتی خاریجیی ببێت.

لەمەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە: مادەم هەموو ڕێڕەوانی ژیری و حیکمەت و عەقڵ و ئایین لەوەدا یەکیان گرتووە کە "بوون" تەنها بریتی نی‌یە لە جیهانی بینراو.. مادەم جیهانی بینراویش سەبارەت بە هەڵگرتنی ڕۆح، بە ڕواڵەت ڕەق و نەشیاو دیارە، کەچی دەبینین پڕە لە چەندین جۆری لەژمارەبەدەری خاوەن ڕۆح و ژیان.. لەبەر ئەمانە، هەرگیز ناگونجێ کە "بوون" تەنها لەم جیهانەدا بێت و بەس. بەڵکو چەندین جۆری تری "بوون" هەن کە جیهانی بینراو لە چاویاندا وەك پەردەیەکی ڕازاوە وایە بەسەر ڕوخساریاندا دادرابێتەوە.

هەروەها مادەم جیهانی شارراوەی "غەیب" و "مەعنا"، بە وێنەی شیاویی دەریاکان بۆ ماسی، لەگەڵ "ڕۆح"دا تەبا و شیاون، ئەوا دەبێ ئەم جیهانانە پڕ بن لە چەندین جۆری ئەوتۆی ڕۆح کە لەگەڵ دەوروبەرەکانیاندا بگونجێن.

ئێستاش مادەم هەموو شتێك شایەتیی خۆی لەسەر بوونی "مەلائیکەت" و "جیهانی ڕۆحانی" دا، ئەوا هیچ گومانێك لەوەدا نییە کە باشترین شێوە و چۆنێتی لە باسکردنیاندا، بە چەشنێك کە هەموو خاوەن هۆشێکی ژیر بتوانێت وەریبگرێت، ئەوەیە کە قورئانی پیرۆز لە بارەیانەوە دواوە و ڕوونی کردووەتەوە. ئەوەتا قورئانی پیرۆز مەلائیکەت بە: (**عِبادٌ مُكْرَمُون**) (الأنبياء:٢٦) و (**لا يَعْصُونَ الله ما اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ**) (التحريم:٦) ناو دەبات.

مەلائیکەت چەند جەستەیەکی نوورانین کە دەکرێن بە چەند بەشێکەوە..

بەڵێ، هەروەك مرۆڤ نەتەوەیەکە جێبەجێ کردنی ئەو فەرمان و شەریعەت و یاسایانەی لە ئەستۆ نراوە کە لە کانگای سیفەتی: "الكلام"ی خواوە هاتوون، مەلائیکەتیش نەتەوەیەکی هێندە گەورە و زۆرن، کە تەنها تاقمی کارگێڕانیان ئەو فەرمان و یاسا "تەکوینی"یانەی خواوەند جێبەجێ دەکەن کە لە سەرچاوەی سیفەتی: "الإرادة"ی خواوە هاتوون. مەلائیکەت جۆرێکن لەو بەندە گوێڕایەڵانەی خواوەند کە هەمیشە لە بەجێهێنانی فەرمانەکانی ئەودان، بە ڕادەیەکی وا کە هەریەکە لەو قەبارانەی ئاسمانیان کردووە بە مزگەوت و پەرستگای خۆیان.

بنچینەی سێهەم

مەسەلەی بوونی مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانی، یەکێکە لەو مەسەلانەی کە ئەم قاعیدە مەنتیقییە دەیگرێتەوە کە دەڵێت:

(سەلماندن و پێزانینی بەشێك لە هەر شتێك، بەسە بۆ سەلماندن و پێزانینی سەرجەمی ئەو شتە)!

واتە: بە بینینی "یەکێك" لە مەلائیکەت لە لایەنی کەسێکەوە، دەزانرێت کە "جۆر"ی مەلائیکەت هەن، چونکە نەسەلماندنی بوونی یەکێك مانای نەسەلماندنی هەموویانە. جا ئەگەر مرۆڤ بوونی یەکێکی لەوان سەلماند، دەبێ هەمووشیان بسەلمێنێت..

کەواتە سەرنج بدە:

ئایا نەتبینیوە و نەتبیستووە کە هەموو خاوەن ئایینەکانی هەموو سەردەمێك، هەر لە سەردەمی ئادەم پێغەمبەرەوە = دروودی لەسەر بێت = تا ئەمڕۆ، هەموویان بە یەك دەنگ دەڵێن: "مەلائیکەت" و "جیهانی ڕۆحانی" هەن؟ هەروەها بەشێك لە مرۆڤەکانیش قسەیان لەسەر ئەوە یەکانگیر بووە کە دەگونجێت مەلائیکەتان ببینرێن و قسەیان لەگەڵدا بکرێت و قسەیان لێ وەربگیرێت؟

ئایا ئەگەر لە ڕاستیدا یەکێك لە مەلائیکەتان نەبینرابایە، یان بە جۆرێکی بێ گومان نەزانرابایە کە مەلائیکەت هەیە، چۆن ئەم "یەکدەنگی"و یەك قسەییەی ئەوان = کە بە "تەواتور" پێمان گەیشتووە = لە بابەتێکی ئاوا "وجوودی" و "ئیجابی"دا[1] ڕووی دەدا؟ یان چۆن تا ئێستا بە بەردەوامی دەمایەوە؟ ئایا دەگونجێ ئەم بیروڕا گشتییە لە چەند بنەمایەکی زەرووری و بەدیهییەوە پەیدا نەبووبێت؟ ئایا دەگونجێت خەیاڵێك، کە لە ڕاستی بێبەش بێت، لەناو بیر و باوەڕەکانی درێژایی مێژووی مرۆڤ و لە نێوان تەپاوتلی ڕووداوەکانی دنیادا هەروا وەك خۆی بمێنێتەوە؟

ئایا دەگونجێت ئەم یەکدەنگییە گەورە و گرنگەی خاوەن ئایینەکان پشتی بە چەند بەڵگەیەکی عەقڵی و یەقینی بێ گومان و بینراو نەبەستبێت؟.. ئایا دەگونجێت ئەم بەڵگە عەقڵی و یەقینییە بینراوانەش پشتیان بە چەندەها بەڵگە و نیشانەی جۆراوجۆر نەبەستبێت و، ئەم نیشانە و بەڵگانەش پشتیان بە بینین و "شهوود"ی واقیعی نەبەستبێت و، ئەم بینینەش پاڵی بە چەند بنەمایەکی گومانلێنەکراوی یەقینییەوە نەدابێت؟

کەواتە ئەم بیروباوەڕە گشتییەی خاوەن ئایینەکان پشتی بە چەندین بنچینە و بنەمای زەروورییی ئەوتۆ بەستووە کە ئەوانیش سەریان لەو تەواتورە مەعنەوییەوە

هەڵداوە کە لە بینینی چەندین جارەی مەلائیکەت و ڕۆحانی‌یەکانی ترەوە پێدا بووە. دیارە ئەمانەش چەند بناغەیەکی ئەوتۆن کە گومانیان لێ ناکرێت.

ئایا ئیتر دەکرێت هیچ شوبهە و گومانێك ئاوێتەی هەواڵدان و بینینی ئەو پێغەمبەر و پیاوچاکانە ببێت کە بە "تەواتور" و یەکدەنگی لە بارەی بوونی مەلائیکەتەوە دواون و باسیان کردووە؟ لە کاتێکدا کە ئەو پێغەمبەر و پیاوچاکانە: خۆر و ئەستێرەی تیشك‌بەخشی ژیانی کۆمەڵایەتیی مرۆڤایەتین و، بە تایبەتی ئەوان لەم بابەتانەدا پسپۆڕی ئەم بوارەن، کە شتێکی ئاشکرایشە وتەی دوو پسپۆڕی بابەتێك بەسەر وتەی هەزارانی تردا سەردەخرێت[2].. هەروەها ئەوان لەم مەسەلەیەدا لایەنی چەسپێنەر(أهل الاثبات)ن، لە کاتێکدا کە ئاشکرایە وتەی دوو کەس لە چەسپێنەران وەردەگیرێت و قسەی هەزاران نەسەلمێنەر پشت‌گوێ دەخرێت[3].

ئایا دەگونجێت هیچ گومانێك خۆی بگەیەنێتە ئەم مەسەلەیە، لە کاتێکدا ئەو قورئانە پیرۆزە خاوەن ئیعجازەی کە لە ئاسمانی بوونەوەراندا هەمیشە بە بێ ئاوابوون دەدرەوشێتەوە، باسی کردووە و لێی دواوە؟ یاخود لە کاتێکدا پێغەمبەر - صلی الله علیه وسلم - کە خۆری پرشنگداری ئەم ئایینەیە، دیویەتی و شایەتیی لەسەر داوە؟

جا لەبەر ئەوەی چەسپاندنی تاکێك لەوانەی جیهانی ڕۆح - لە هەر کاتێکدا - دەبێت بە بەڵگە لەسەر بوونی هەموو جۆرەکە - وەك لە ڕاستی‌دا ئەمە چەسپاوە - کەواتە جوانترین شێوە و چۆنێتی کە لە عەقڵ و ژیری‌یەوە نزیك بێت و باسی بوونیان بکات، دەبێت ئەوەبێت کە شەریعەتی ئیسلام و قورئانی پیرۆز باسیان کردووە و، خاوەنی میعراجیش - صلی الله علیه وسلم - دیویەتی.

بنچینەی چوارەم

ئەگەر سەرنج لە بوونەوەرانی ئەم گەردوونە بدەین، دەبینین:

"ئەو شتانەی کە هەمەکین(الکلیات) بە وێنەی هەندەکی‌یەکان(الجزئیات) کەسێتی‌یەکی مەعنەوی‌یان هەیە، بە جۆرێك کە فەرمانبەرێتیی گشتیی ئەوان دەربخات".

بۆ نموونە: هەروەك "گوڵ" لە ڕێگەی دەرخستنی وردەکاریی دروستکردنیەوە، بە زمانی حاڵ تەسبیحاتی ناوەکانی بەدیهێنەری خۆی دەکات، هەموو باخچەکانی سەر ڕووی زەویش، لە ڕوانگەی ئەم گوڵەوە، فەرمانبەری‌یەکەیان بریتی‌یە لە تەسبیحاتێکی گشتی لەوپەڕی ڕێك‌وپێکی‌دا..

هەروەك بەری درەخت بە ڕێك‌وپێکی‌یە بێ‌وێنەکەی، تەسبیحات و پەرستشی خۆی دەردەبڕێت، بە هەمان جۆر درەختیش = بە گشتی = فەرمانبەری و پەرستشێکی فیترِیی هەیە لەوپەڕی ڕێسا و ڕێك‌وپێکی‌دا.

جا هەروەك درەخت بەو جۆرەی کە باس کرا و، بە وشەی گەڵا و بەروبووم و گوڵەکانی، تەسبیحات و سوپاسی خوای خۆی دەکات، هەر بەو چەشنەیش هەموو ئاسۆ و سووچ و کەنارێکی ئاسمان، بە ئەندازەی وشەی "خۆر و، مانگ و، ئەستێرەکان" تەسبیحات‌و سوپاسی خوای بەدیهێنەری دانای خۆیان دەکەن..
هەروەها هەموو ئەو بوونەوەرانەی بوونی دەرەکی‌یان هەیە = هەرچەند لە ڕواڵەت‌دا ڕەق و بێ گیان دیارن = ئەوانیش بەوپەڕی هەست و شعوورەوە، ئەرك و تەسبیحات و سوپاسگوزاری و پەرستشی خۆیان هەیە و بەجێ‌یان دەهێنن.

جا لەکاتێك‌دا کە "مەلائیکەت" لە جیهانی شارراوەی "مەلەکووت و غەیب"دا نوێنەری تەسبیحاتی بوونەوەرانن، لە هەمان کات‌دا بوونەوەرانیش لە حوکمی مزگەوت و پەرستگای ئەو مەلائیکەتانەدان لە جیهانی: "مولك و شەهادەت"دا.

لە "لقی چوارەمی وتەی بیست‌وچوارەم"دا، ڕوونمان کردووەتەوە کە: خاوەن و بەدیهێنەری ئەم کۆشکەی جیهان، بۆ مەبەستی ئاوەدانکردنەوەی وڵاتەکەی خۆی چوار جۆر کرێکار بەکاردەهێنێت و دەیانخاتە سەر کار، کە لە پێشەکیی ئەم چوار جۆرە کارگوزارەوە مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانین.

"ڕووەك و بێ گیانەکان(الجمادات)" کە کاروباری خۆیان ئەنجام دەدەن، هیچ ئاگایەکیان لە مەبەستی خاوەنی ئەو کۆشکە نییە و، بە بێ چاوەڕوانی کردنی وەرگرتنی هیچ پاداشتێك لە بەرامبەر ئەو کار و فرمانانەی کەوتووەتە ئەستۆیانەوە، کاری خۆیان جێبەجێ دەکەن، بەڵام بە فەرمانی یەکێك ئەنجامی دەدەن کە ئاگای لە مەبەستی خاوەنەکەیانە.

"ئاژەڵەکانیش" بە بێ ئەوەی لە مەبەستی خاوەنی ئەم کۆشکەی جیهان ئاگادار بن، کاروباری خۆیان ئەنجام دەدەن، بەڵام ئەوەندە هەیە پاداشتێکی کەمیان دەدرێتێ..

"گرۆی مرۆڤیش" کاتێ لە چەند ئیشێكدا دەخرێنە کار، هەست بە مەبەستی بەدیهێنەری شکۆمەند و خاوەنی ئەم کۆشکە دەکەن لەو کار و ئەرکانەدا، ئەمەش لە بەرامبەر وەرگرتنی دوو جۆر پاداشتی نزیك و دوور (دنیا و ئاخیرەت)، جگە لەوەی کە مرۆڤ لە هەر شتێكدا بەشی خۆی وەردەگرێت و، چاودێریی کارمەندانی تریش: (واتە: ڕووەك و ئاژەڵەکان) دەکات.

جا مادەم بەکارهێنانی ئەم سێ جۆرە کارمەندانە لە ئاوەدانکردنەوەی کۆشکی گەردووندا شتێکی ئاشکرا و دیار و بێگومانە، دەبێ جۆرێکی تری چوارەم ببێت کە لە پێشەکیی جۆرەکانی ترەوە بێت. ئەوانیش لەوەدا لەگەڵ مرۆڤ یەك دەگرنەوە کە هەردوو لایان مەبەست و ئامانجی خاوەنی ئەم کۆشکە دەزانن، بەڵام لەوەدا لە یەکتر جیا دەبنەوە کە پەرستشی ئەمان هیچ بەشێکی خۆیانی تێدا نییە و بەبێ وەرگرتنی هیچ پاداشتێك کاروباریان ئەنجام دەدەن. چونکە ئەوان بە دوای پاداشتی تایبەتیدا ناگەڕێن و، ئەوەندەیان بەسە کە هەست دەکەن و دەزانن خواوەند لێیانەوە نزیکە و چاوی ڕەحمەت و میهرەبانیی لێیانە و، لەزەت و خۆشی لەوەدا دەبینن کە فەرمانەکانی خواوەند جێبەجێ دەکەن. لەبەر ئەوە، هەر کاروبارێکیان پێ دەسپێررێت، بەوپەڕی دڵسۆزی و لێبڕانەوە جێبەجێی دەکەن.. ئەمانەش پێیان دەوترێت: "مەلائیکەت".

جا ئەم مەلائیکەتانە، بە گوێرەی دەستە و تاقم و جۆرەکانی خۆیان و ڕەگەز و جۆرەکانی بوونەوەران، فەرمانبەری و کاروباریان جۆراوجۆر و لە یەکتر جیاوازە. هەروەك فەرمانگەکانی دەوڵەت هەریەکەیان کارمەندی و

فەرمانبەریێتی‌یەکی تایبەتی‌یان هەیە، هەر بەو جۆرەش فەرمانبەریێتیی فەرمانگەکانی پەروەردگاریێتیی خوا و ئەو پەرستشانەی پێشکەشی ئەو دەکرێن، لەیەکتر جیاوازن و هەریەکەیان بە چەشنێکی تایبەتی‌یە.

بۆ نموونە: حەزرەتی میکائیل = دروودی لەسەر بێت = بە فەرمانی خوا و لە پێناوی ئەودا، وەك چاودێرێکی گشتی وایە = گەر ئەم تەعبیرە دروست بێت = بەسەر هەموو ئەو بەدیهێنراوانەی خواوەندەوە کە لەسەر ڕووی زەوی‌دا چێنراون. واتە وەك سەرکردەیەکی ئەو مەلائیکەتانە وایە کە کاروباری ڕووەکەکانیان دراوەتە دەست..

هەروەها خوای گەورە مەلائیکەتی تری هەیە سەرکردەیی ئەو مەلائیکەتانەی پێ سپێرراوە، کە بوون بە چەند شوانێکی چاودێری مەعنەویی سەرجەم گیانلەبەرە جۆراوجۆرەکان.

جا مادەم بەم جۆرە بۆمان دەرکەوت کە هەر جۆرێك لە بوونەوەرە ئاشکراکان مەلائیکەتێکیان هەیە و، لە جیهانی مەلەکووت‌دا نوێنەری پەرستشەکانیانە و = بە زانین و ئاگالێ‌بوونەوە = لەوێ پەرستشەکانی ئەوان پێشکەشی خواوەند دەکات، ئەوا دەبێت لەم ڕێگایەوە لەو فەرموودانەی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = تێ‌بگەین، کە لە بارەی مەلائیکەتەوە فەرمووونی و لەم ڕووەوە وێنەیەکی وردی جوانی ئەوتۆی کێشاوە کە زۆر شیاو بێت و تابلێی لە عەقڵەوە نزیك بێت. وەك ئەوەی لە "واتا"ی یەکێك لە فەرموودەکانی‌دا دەفەرموێت: (خوای گەورە مەلائیکەتێکی هەیە، چل = یاخود چل هەزار = سەری هەیە، هەریەك لەو سەرانە چل هەزار دەمی هەیە، هەر دەمێك چل هەزار زمانی هەیە، هەریەك لەم زمانانەش چل هەزار جۆر ویردو تەسبیحاتی تایبەتی‌یان هەیە).

حەقیقەتی ئەم فەرموودەیە، ڕوخسار و ناوەرۆکی هەیە..

ناوەرۆکەکەی بریتی‌یە لەوەی کە: پەرستشی مەلائیکەتان لەوپەڕی ڕێك‌وپێکی و کەماڵ و فراوانی و گشتی‌دایە.

سەبارەت بە شێوە و ڕوخسارەکەشی، ئەوا بریتی‌یە لەوەی کە: هەندێ لە بەدیهێنراوە گەورەکانی خوای کردگار بە چل هەزار سەر و بە چل هەزار شێوە فەرمانبەریی پەرستش بەڕێوە دەبەن..

بۆ نموونە: دەبینین پەرستشی "ئاسمان" بریتی‌یە لە تەسبیحات کردن بە وشەی "خۆر" و "ئەستێرەکان". هەروەها "زەوی"ش هەرچەند تەنهایە، بەڵام بە سەد هەزار سەر پەرستشی خۆی پێشکەش دەکات و، هەریەك لەو سەرانەش بە سەدان هەزار دەم و، هەریەك لەو دەمانەش بە سەدان هەزار زمان ستایش و پەرستشی خوای خۆیان دەکەن..

جا بۆ ئەوەی ئەو مەلائیکەتەی کە کاروباری "زەوی"ی پێ سپێرراوە بتوانێت ئەم واتا و ناوەرۆکە لە جیهانی شارراوەی "مەلەکووت"دا دەربڕێت، دەبێت هەر بە هەمان شکڵ و ڕوخساریش لەوێ دەربکەوێت.

ئەمەشت بەلاوە سەیر نەبێت، من خۆم جارێکیان نزیکەی چل لقم = کە لەسەر بچێت= بە درەختێکی مامناوەندیی "چواڵە"وە ژمارد، کە تەماشای یەکێك لەو لقانەم کرد، نزیکەی چل پەلی بچووکم ژمارد کە لە "سەر" دەچوون و لەو لقە بووبوونەوە، پاشان چل دانە گوڵم بە یەکێك لەو پەلانەوە ژمارد کە هەموویان "دەم"یان کردبووەوە، کە سەرنجم لەو گوڵانەش‌دا بینیم هەریەکەیان نزیکەی چل تاڵی باریکی ڕەنگاوڕەنگیان بەسەردا بڵاو بووبووەوە، بە جۆرێك کە هەریەکەیان درەوشانەوەی یەکێك لە ناوە جوانەکانی خوایان دەدایەوە و ڕوونیان دەکردەوە و دەیانخستە گوفتار.

جا ئایا دەگونجێ خواوەندی بەدیهێنەری شکۆمەند و جوان و دانا و خاوەنی پەروەردەکاری درەختی چواڵە، لە کاتێك‌دا ئەم درەختەی بەم شێوە و ڕوخسارە دروست کردبێت و ئەو هەموو کار و ئەرکانەی پێ سپاردبێت، پاشان مەلائیکەتێك، کە لەگەڵی‌دا بگونجێت و وەك ڕۆحی ئەو درەختە وابێت، نەکات بە سەرپەرشتیکاری و، ئەو مەلائیکەتە واتا و ناوەرۆکی ئەو درەختە بە بوونەوەران نەگەیەنێت و پەرستشەکانی پێشکەشی خوای گەورە نەکات؟!

* * *

هاوڕێی ئازیزم!

ئەمەی تا ئێستا باسمان کرد، تەنها سەرەتایەك بوو ڕێگای تەخت و ئاسان کرد بۆ ئەوەی "دڵ" بۆ وەرگرتن ئامادە ببێت و، "نەفس" بۆ تەسلیمبوون ملکەچ ببێت و، "عەقڵ"یش هیچ سەرپێچی‌یەکی نەمێنێت و سەر بۆ "ڕاستی" دابنەوێنێت.. جا ئەگەر لەمانەی پێشوو تێگەیشتوویت و حەز دەکەیت بە "مەلائیکەت" بگەیت و پێیان شاد ببیت، ئەوا پێش هەموو شتێك خۆت لە هەموو خەیاڵێکی نزم وخراپ پاك بکەرەوە. پاشان بزانە کە بەهەشتی ڕازاوەی زانیاری‌یەکانی قورئانی پیرۆز هەمیشە دەرگای لەسەر پشتە، تۆش فەرموو بڕۆرە ناویەوە و لەم بەهەشتە ڕازاوەیەی قورئانی پیرۆزدا سەیری جوانترین شێوەی مەلائیکەت بکە، چونکە هەریەکە لە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز پەنجەرە و کلاوڕۆژنەیەکی ڕووناکە. دەسا تۆش فەرموو لەوێ ڕابووەستە و.. سەیر بکە و.. لەزەت بچێژە و سوود وەربگرە:

﴿**والْمُرسَلاتِ عُرْفاً * فَالْعَاصِفاتِ عَصْفاً * والنّاشِراتِ نَشْراً * فَالْفَارِقاتِ فَرْقاً * فالْمُلقِياتِ ذِكْراً**﴾ (المرسلات: ١=٥).

﴿**والنَّازِعاتِ غرْقاً * وَالنَّاشِطاتِ نَشْطاً * وَالسَّابِحَاتِ سَبْحاً * فالسَّابِقاتِ سَبقاً * فَالْمدبِّراتِ أمْراً**﴾ (النازعات: ١=٥).

(**تَنَزَّلُ الْملائكةُ وَالرُّوحُ فيها بِإِذنِ رَبِّهِمْ**) (القدر:٤).

(**... عَلَيْهَا مَلائِكَةٌ غِلاظٌ شِدَادٌ لا يَعْصُونَ اللهَ مَا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ**) (التحريم:٦).

پاشان گوێ بۆ ستایشیان ڕابگره:

(**سُبْحانَهُ بَلْ عِبادٌ مُكْرَمُونَ * لا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَولِ وَهُم بِاَمْرِهِ يَعْمَلُونَ**) (الأنبياء:٢٦=٢٧).

ئەگەر حەزیشت لە موقابەلەکردنی جیننیيە، ئەوا بچۆرە ناو قەڵای سوورەتی:

(**قُلْ أُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ..**) (الجن:١).

پاشان گوێ بۆ قسەکانیان ڕابگره و پەند وەربگرە، بزانە دەڵێن:

(... **اِنَّا سَمِعْنَا قُرْآناً عَجَباً * يَهْدي اِلى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أحَداً**) (الجن:١=٢).

---

[1] واتە: بابەتەکە بابەتی "ئیجابە" نەك "نەفی". دیارە تا بابەتی ئیجابی وەستابێت بایەخ بە بابەتی نەفی نادرێت. چونکە بابەتی ئیجاب "بەڵگە" دەیکات بە ئیجاب، بەڵام نەفی بێ بەڵگەیە! (وەرگێڕ)

[2] بۆ نموونە: لە دەستنیشانکردنی نەخۆشی‌یەكدا قسەی پزیشكێك بەسەر قسەی هەزاران ئەندازیاردا پێش‌دەخرێت. (وەرگێڕ)

[3] وەك لە بینینی مانگی یەكشەوە(هلال)ی ڕەمەزان و جەژندا قسەی دوو شایەت وەردەگیرێت، بەڵام نەبینینی هەزاران کەسی تر ناکرێت بە شایەت و قسەیان پشتگوێ دەخرێت. (وەرگێڕ

مەبەستی دووهەم

لە بارەی: "بەرپابوونی قیامەت" و "مردنی دنیا" و "ژیانی دوارۆژە"وە دەدوێت

(ئەم مەبەستە پێشەكییەك و چوار بنچینەی سەرەكیی تێدایە)

پێشەكی

ئەگەر یەكێك ئیددیعای ئەوەی كرد كە: ئەم شارە، یان ئەم كۆشكە، دەڕووخێنرێت و، پاشان سەرلەنوێ بە شێوەیەكی ڕێكوپێك بنیات دەنرێتەوە و ئاوەدان دەكرێتەوە، ئەوا ئەو كاتە شەش پرسیار ڕوو لەم ئیددیعایەی دەكات:

پرسیاری یەكەم: بۆچی دەڕووخێنرێت و بیانووی ئەم ڕووخاندنە چییە؟

ئەگەر وەڵامی ئەمەی بە ئیجابی دایەوە، پرسیاری دووهەم خۆی ئاراستە دەكات كە:

ئایا ئەو كەسەی دەیڕووخێنێت و پاشان دروستی دەكاتەوە، توانای ئەم كارەی هەیە؟

جا ئەگەر سەلماندی كە بەتوانایە، پرسیاری سێهەمی لێ دەكرێت كە:

ئایا دەگونجێ بڕووخێنرێت؟

پاشان پرسیاری چوارەم دێتە پێش كە:

ئایا لە "ڕاستی و حەقیقەت"دا دەیڕووخێنێت؟

جا ئەگەر ئەمانەشی چەسپاند، دەمێنێتەوە دوو پرسیاری تر:

ئایا دەگونجێ ئەم شارە یان ئەم كۆشكە سەر لە نوێ بنیات بنرێتەوە؟ ئەگەر ئەمەش دەگونجێ، ئایا لە "ڕاستی"دا ئاوەدانی دەكاتەوە؟

جا ئەگەر بە (بەڵێ) وەڵامی پرسیارەكانی دایەوە و، هەموو ئەمانەی چەسپاند، ئەوا هیچ گومانێك ڕوو ناكاتە ئەم مەسەلەیە و هیچ كەلێنێكی تێدا نامێنێتەوە.

لە ڕۆشنایی ئەم نموونەیەوە دەتوانین بڵێین كە:

هۆکارێك هەیە بۆ ڕووخاندنی کۆشکی دنیا و شاری بوونەوەران و، پاشان بۆ ئاوەدان کردنەوەشی. یەکێکیش هەیە ئەم کارەی لە تواناد‌ا بێت، هەر لەبەر ئەوەشە کە دەتوانێت بیرووخێنێت و تازەیشی بکاتەوە، هەروەك لە واقیع و حەقیقەتدا ئەم کارانە دەکات و ئەنجامیان دەدات.

ئەم مەسەلانەش پاش "بنچینەی یەکەم" بە باشی بۆمان دەچەسپێنن و ڕوون دەبنەوە.

بنچینەی یەکەم

بێ گومان "ڕۆح" نەمرە و هیچ شوبهەیەك لەمەدا نی‌یە، چونکە ئەو بەڵگانەی کە لە "مەبەستی یەکەم"دا بوونی مەلائیکەت و ڕۆحانیاتیان چەسپاند، لە هەمان کاتدا بەڵگەی مەسەلەی مانەوە و نەمریی "ڕۆح"یشن. من خۆم لەو باوەڕەدام کە ئەم مەسەلەیە ئەوەندە ئاشکرایە ڕوونکردنەوەی شتێکی زیاد لە پێویستە!

بەڵێ، ئەو ماوە(مسافة)یەی لە نێوان ئێمە و ئەو کاروانە لەژمارەبەدەرانەدایە کە کۆچیان کردووە و لە جیهانی ڕۆح و بەرزەخدان و چاوەڕێی کۆچ کردنن بۆ قیامەت، ئەو ماوەیە گەلێ ورد و کەم و کورتە. ئەمەش ئەوەندە ڕوونە کە پێویستیی بە هیچ ڕوونکردنەوە و بەڵگەهێنانەوەیەك نی‌یە..

چونکە ئەو مولاقات و پەیوەندی‌یانەی ئەوان لەگەڵ ئەهلی "کەشف و شهوود"دا و بینینیان لە لایەن ئەوانەی کە قەبریان بۆ کەشف دەبێت و، پەیوەندیی زۆربەی خەڵکی پێیانەوە و وتوویژیان لەگەڵیاندا لە خەونە ڕاستەکان(الرؤيا الصادقة)یاندا، هەموو ئەمانە، بەهۆی زۆریی تەواتورەوە، مەسەلەی مانەوە و نەمریی ڕۆحیان کردووە بە مەسەلەیەکی ئەوتۆ کە هەموو مرۆڤایەتی لێی تێ گەیشتووە. بەڵام لەم چەرخەی ئێمەدا بیری ماددی بەشێکی زۆری مرۆڤی سەرسام و سەرگەردان کردووە، بە ڕادەیەك کە گومانی لە ئاساییترین شتی "بەدیهی"شدا بڵاو کردووەتەوە.

جا لەبەر لابردنی ئەم لەکە و گومانانە، پەنجە بۆ "چوار سەرچاوە" درێژ دەکەین، لە نێوان ئەو سەرچاوە زۆر و زەبەندانەی کە بۆمان ڕوون دەکەنەوە: ئەم مەسەلەیە لە لایەن عەقڵ و دڵ و دەروونەوە مەسەلەیەکی مەنتیقی و سەلمێنراوە. وا

ئێستا بە نووسینی "سەرەتایەك" ڕێگا بۆ ئەو چوار سەرچاوەیە خۆش دەكەین. ئنجا دێینە سەر باسی هەر چوار سەرچاوەكە.

سەرەتا:

وەك لە ڕاستیی چوارەمی "وتەی دەهەم"(پەیامی حەشر)دا چەسپاندمان:

"جوانی"ی بێوێنە و هەمیشەیی، داخوازی ئەوەیە "شەیداكان"یشی، كە وەك ئاوێنە وان و ئەو جوانیيەیان تێدا دەردەكەوێت، هەمیشەیی بن.. هەروەها هەر "سنعەتێكی كاملّی ڕێكوپێك"، داخوازی ئەوەیە چەند كەسێك بین "باسی بكەن و لێی تێبفكرن".. هەروەها "ڕەحمەت و چاكەی" هەمیشەیی نەبڕاوەش، داخوازی ئەوەن كە ئەوانەی موحتاجی ئەو نیعمەتانەن و "شوكرانەبژێریی دەكەن"، هەمیشە لەو نیعمەتانەدا بن.

جا ئەو "شەیدایە"ی كە وەك ئاوێنەی بێگەرد وایە و، ئەو "باسكەرەی كە لە تێفكریندایە" و، ئەو "شوكرانە بژێرە"ی كە موحتاجی ئەو نیعمەتانەیە، پێش هەموو شتێك، بریتیيە لە: "ڕۆحی مرۆڤ"! هەر لەبەر ئەوەشە كە ڕۆحی مرۆڤ بە درێژایی ڕێگای هەمیشەیی و نەمری لەگەڵ ئەو "جوانی و، ڕێكوپێكی و، ڕەحمەتە نەبڕاوەیە"دا نەمر و هەمیشەییيە!

لە ڕاستیی شەشەمی "وتەی دەهەم"یشدا ئەوەمان چەسپاند كە:

وەنەبێ تەنها ڕۆحی مرۆڤ نەمر و هەمیشەیی بێت و بۆ نەفەوتان دروست كرابێت، بەڵكو ئاساییترین بەدیهێنراوانی تریش بۆ لەناوچوون دروست نەكراون، بەڵكو جۆرە مانەوەیەكی تایبەتیيان هەیە. بۆ نموونە: گوڵێكی ئاسایی، كە وەك ئێمەش گیاندار نیيە، دەبینین كاتێ دەڕوات و لە بەرچاودا نامێنێت، شێوەكەی لە چەندین مێشك و زەیندا دەمێنێتەوە، هەروەك یاساكانی پێكهاتنی خۆی لە سەدان تۆودا بەجێ دەهێڵێت و، دەبێتە نموونەیەك كە هەزاران جۆری مانەوە و هەمیشەیی، دەردەخات.

جا مادەم "شێوە"ی ئەم گوڵە و "یاساكانی پێكهاتنی" كە تا ئەندازەیەك لە "ڕۆح" دەچن (واتە: ئەو یاسایانە) بەم جۆرە خواوەندی بە حیكمەت و پارێزەر(الحفیظ) بەوپەڕی ڕێكوپێكی بیانپارێزێت و، لە نێوان ئەو هەموو

ئاڵوگۆڕە زۆرانەی دێنە ڕێی تۆوەکان، لەو تۆوە هەرە بچووکەدا هەڵیانبگرێت، دەبێ ڕۆحی مرۆڤ کە یاسایەکی "ئەمری"ی نوورانییە و، چییەتییەکی بەرزی هەیە و، خاوەنی هەست و شعوور و تایبەتکارییەکی گشتییە و، بوونێکی "دەرەکی"شی هەیە، دەبێ بە بێ هیچ گومانێك ئەم ڕۆحەی مرۆڤ = کە زۆر لەگەڵ هەمیشەییدا پەیوەندیدارە = بۆ هەمیشەیی و نەمری دروست کرابێت!

جا ئەگەر لەمە تێنەگەیت، چۆن خۆت بە مرۆڤێکی تێگەیشتوو لە قەڵەم دەدەیت؟

ئیتر خوایەك ئەوەندە شکۆمەند و پارێزەر و باقی و بە حیکمەت بێت، کە نەخشەی درەختێکی گەورە و یاساکانی پێکهاتنی = کە لە ڕۆح دەچن = لە بچووکترین تۆودا بپارێزێت و هەڵیبگرێت، چۆن پرسیار دەکرێت کە: (ئایا ئەم خوایە چۆن دوای مردنی مرۆڤ ڕۆحی دەپارێزێت و هەڵی دەگرێت؟) چۆن؟!

سەرچاوەی یەکەم: خۆیەتی(ئەنفوسی)یە

واتە هەرکام لە ئێمە ئەگەر سەرنجێك لە خۆی بدات و بە وردی سەیری نەفسی خۆی بکات، بۆی دەردەکەوێت کە ڕۆحێکی هەمیشەیی هەیە.

بەڵێ، ئاشکرایە کە هەموو ڕۆحێك هەرچەند بە درێژایی ساڵانی تەمەن لەشی خۆی دەگۆڕێت، بەڵام ئەو ڕۆحە هەر دەمێنێتەوە و هیچی بەسەردا نایەت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە کاتێ لەش بە تەواوی دەمرێت، ڕۆح هەر وەك خۆی دەمێنێتەوە و هیچ ئاڵوگۆڕێکی بەسەردا نایەت. واتە هەر ئاڵوگۆڕێك بەسەر لەشدا تێپەڕ ببێت، هیچ کارێك ناکاتە سەر ڕۆح و ئەو لە جێگای خۆیدا هەر دەمێنێتەوە، چونکە ئەوەی ڕوو دەدات تەنها ئەوەندەیە کە لەش بەرگەکانی خۆی دەگۆڕێت و، هیچ ئاڵوگۆڕێك بەسەر ڕۆحدا نایەت. بەڵام لە مردندا لەش دادەماڵرێت و ڕۆح بە سەربەخۆیی دەمێنێتەوە.

ئێمە لەوەدا بێگومانین، بەڵکو لە ڕێگای بینینەوە دەزانین کە:

"لەش" بە ڕۆحەوە بەندە، نەك بە پێچەوانە "ڕۆح" بە لەشەوە بەند بێت. بەڵکو ڕۆح قەوارە(کیان)ی تایبەتی خۆی هەیە، کەواتە لەتلەتبوون و پاشان

یەك گرتنەوەی ئەندامەكانی لەش، یان هەر ئاڵوگۆڕێكی تر كە بەسەر لەشدا بێت، بە هیچ جۆرێك كار ناكاتە سەر ڕۆح و سەربەخۆیییەكەی. چونكە لە ڕاستیدا لەش بەرگ و پۆشاكی ڕۆح نییە، بەڵكو خانە و لانە و نیشتەجێیەتی، بەڵام بەرگ و پۆشاكی ڕۆح بریتییە لە بەرگێكی تەنكی ناسك(لطیف) و تەنێكی میسالیی تا ڕادەیەك چەسپاو، بە جۆرێكی ئەوتۆ كە لەگەڵ ڕۆحدا بگونجێ. هەر لەبەر ئەوەشە كە لە كاتی مردنی لەشدا ڕۆح بە تەواوی ڕووت نابێت، بەڵكو لەناو بەرگە گونجاوەكەی خۆیدا دەمێنێتەوە.

سەرچاوەی دووهەم: دەرەكی(ئافاقی)یە..

واتە لە بینین و تاقیكردنەوە و واقیعی زۆروزەبەندەوە پەیدا بووە.

بەڵێ، ئەگەر تێ گەیشتین لەوەی كە ڕۆح وەك "تاكێك" دەمێنێتەوە، ئەوا گومان لەوەدا نییە كە وەك "جۆرێك"یش دەمێنێتەوە. چونكە هەروەك لە زانیاریی "مەنتیق"دا زانراوە:

(هەر تایبەتكارییەك لە تاكێكدا بوو، ئەوا دەتوانرێ بوترێت لە تێكڕای جۆرەكەیدا هەیە). چونكە تایبەتكارییەكی خۆیی(خاصیة ذاتیة)یە. كەواتە دەبێ لە هەموو تاكەكانیدا ببێت.

خۆ مەسەلەی مانەوەی ڕۆح نەك هەر لە تاكێكدا زانراوە و بەس، بەڵكو ئەو شوێنەوار و ئاسەوارانەی كە لەسەر بناغەی بینین دەركەوتوون و، ئەو بەڵگە و نیشانە زۆرانەش كە لە ژمارە نایەن، هەموویان بە جۆرێكی گومانلێنەكراو مانەوەی ڕۆح دەچەسپێنن، بە ڕادەیەكی ئەوتۆ كە هەروەك هیچ گومانێكمان نییە لە بوونی كیشوەری ئەمریكا = كە تازەكی دۆزراوەتەوە = و پڕبوونی لە دانیشتووان، بە هەمان جۆر هیچ گومانێكیشمان لەوەدا نییە كە (جیهانی ڕۆح و مەلەكووت) پڕن لە ڕۆحی ئەو مردووانەی كە كۆچیان كردووە و، پەیوەندییان لەگەڵماندا هەیە. چونكە دیارییە مەعنەوییەكانی ئێمەیان پێ دەگات و، ئێمەش لە لێشاوی بەرەكەتەكانی ئەوان بەهرەمەند دەبین.

هەروەها مرۆڤیش بە یەقینی هەست دەكات كە پایە و لایەنێكی سەرەكی لە مرۆڤدا دوای مردنی هەر دەمێنێتەوە. ئەم لایەنەش ڕۆحە. چونكە ڕۆح

هەڵوەشانەوە و تێکچوون ڕووی تێناکات، لەبەر ئەوەی ڕۆح شتێکی ساکار(بسیط)ە و سیفەتی "تاك"ی هەیە، لە کاتێكدا کە هەڵوەشاندنەوە و تێکچوون لە ڕێگای شتی پێکهاتوو(مرکب)دایە، نەك ساکار و تاك.

وەك پێشتر باسمان کرد، ژیان جۆرە "تاكبوون"ێك لەناو زۆری(الکثرة)دا دابین دەکات. ئیتر لەم ڕێگایەوە جۆرە مانەوەیەکی دەست دەکەوێت. واتە "تاكبوون" و "مانەوە" دوو بناغەی سەرەکین لە ڕۆحدا و، لەوانەوە پەرە دەسێنێت و دەڕوات بۆ "زۆری".

لەبەر ئەمە، لەناوچوونی ڕۆح: یان بە ڕووخاندن و شیبوونەوە دەبێت، یان بە لەناوبردن!

سەبارەت بە یەکەمیانەوە شتێکی نەگونجاوە، چونکە سیفەتی "تاكبوون" لە ڕۆحدا هیچ ڕێگایەك بە ڕووخاندن و شیبوونەوە نادات و، ساکارییەکەشی ڕێگای تێکچوونی نادات. سەبارەت بە لەناوبردن و لەناوچوونیشی، ئەوا بەزەیی ڕەها و فراوانی خوای بەخشندە، ئەو شتەی کە بەخشیویەتی نایسێنێتەوە، کە بریتییە لە بەخشینی نیعمەتی "بوون" بە ڕۆحی مرۆڤ، ئەو ڕۆحەی کە شایستەی بوونە و هەردەم لە تاسەدایە بۆی.

سەرچاوەی سێهەم:

ڕۆح یاسایەکی "ئەمری"[1] و زیندوو و هەستیار و نوورانییە و، حەقیقەتێکی گشتیی هەیە و، دەتوانێت سیفەتی هەمەکی و ماهییەتی گشتی بگرێتەخۆ، جگە لەوەی کە بوونی دەرەکیشی لەبەر کراوە. چونکە ئاشکرایە کە بێهێزترین یاسای "ئەمری" نەگۆڕان و هەمیشەیی پێوە دیارە، بەوەدا کە ئەگەر سەرنج بدەین بۆمان دەردەکەوێت لە نێوان هەموو ئەو جۆرانە(أنواع)ی گۆڕانیان بەسەردا دێت، حەقیقەتێکی نەگۆڕاو و هەمیشەیی هەیە، چونکە ئەو جۆرانە هەرچەند ئاڵوگۆڕی زۆر ڕوویان تێدەکات، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا ئەو حەقیقەتە هەر دەژی و هەرگیز نامرێت و ناگۆڕێت.

جا ئەو یاسایانەی کە بەم چەشنە لە "جۆر"ە کانی زیندەوەراندا دێنەدی، هەروەها لە "تاك"ێکی مرۆڤیشدا دێنەدی، چونکە لەبەر ئەوەی چییەتیی مرۆڤ و، هەست و شعوور و، بۆچوونە کانی گشتی و فراوان و بەربلاون، ئەوا "تاك"ی مرۆڤ لە حوکمی "جۆر"ی شتانی تردایە، با خۆی لە خۆیشیدا یەك دانە و تاك بێت. چونکە خواوەندی بەدیهێنەری دانا ئەم مرۆڤەی لە شێوەی ئاوێنەیەکی گشتیدا دروست کردووە و، پەرستشێکی تەواو و حەقیقەتێکی بەرزیشی پێ بەخشیوە.

کەواتە حەقیقەتی ڕۆح لە هیچ تاکێکی مرۆڤدا = بە ویستی خوا = نامرێت، با سەدان هەزار وێنە و شکڵ و شێوەش بگۆڕێت! ئیتر ڕۆحی هەموو یەکێکی مرۆڤ، وەك بە زیندوویی دەستی پێ کردووە، هەر وەهاش بە زیندوویی دەمێنێتەوە.
کەواتە ڕۆح = کە لە ڕاستیدا بریتییە لە هەست و شعووری ئەو مرۆڤە تاکە و، ماك(عنصر)ی ژیانی ئەوە = بە ئیزن و هێشتنەوە و فەرمانی خوا، هەر هەمیشەیی دەبێت و دەمێنێتەوە.

سەرچاوەی چوارەم:

ئەو یاسایانەی کە لە جۆرە کاندا کار دەکەن، تا ڕادەیەك لە "ڕۆح" دەچن، چونکە هەردووکیان لە جیهانی "ئەمر" و "ئیرادە"وە هاتوون. واتە: ئەو یاسایانە لەگەڵ ڕۆحدا بە ڕادەیەکی کەم یەکدەگرنەوە، ئەویش لەوەدا کە هەردووکیان لە یەك سەرچاوەوە هەڵقولاون.

جا ئەگەر سەرنج لەو یاسایانە بدەین کە لە جۆرە کاندا کار دەکەن و، هەستێکی دیاریان نییە، بۆمان دەردەکەوێت کە: ئەگەر ئەم یاسا ئەمرییانە بوونێکی خاریجییان لەبەر بکرێت، ئەوا وەك ڕۆحیان لێ دێت بۆ ئەو جۆرانە. چونکە ئەو یاسایانە نەگۆڕاو و باقی و هەمیشەیین و هەر ئاڵوگۆڕێك لە جۆرە کاندا ڕوو بدات هیچ کارێك لەسەر ئەمان ناکات و یاسا کان لەناو نابات. بۆ نموونە: ئەگەر دار هەنجیرێك پارچە پارچە ببێ و نەمێنێ و بمرێت، ئەوا یاسای دروستبوون و گەورەبوونەکەی = کە وەك ڕۆحی وایە = لە تۆوە کەیدا = کە

تابلۆیی بچووکە = هەر دەمێنێتەوە و هەمیشەیی دەبێت. واتە: یەکێتی(وحدة)ی ئەو یاسایانە لە نێوان ئەو هەموو ئاڵوگۆڕانەدا نامرێت و تێکچوونی بەسەردا نایەت.

جا لە کاتێكدا ئاسایی‌ترین و لاوازترینی ئەو یاسایانەی کە لە بوونەوەردا کار دەکەن، بەم چەشنە پەیوەندیی گەرموگوڕی لەگەڵ مانەوە و هەمیشەیی‌دا ببێت، دەبێ ڕۆحی مرۆڤ نەك هەر تەنها پەیوەندیی لەگەڵ مانەوەدا ببێت، بەڵکو دەبێ هەتاهەتایە هەر هەمیشەیی و ئەبەدی بێت. چونکە ڕۆح، وەك قورئان دەفەرموێ: **(قُلِ الرّوحِ مِن اَمرِ ربّي)** (الاسراء:٨٥) لە جیهانی "ئەمر"ەوە هاتووە و، یاسایەکی خاوەن هەست و ژیانە و، خوای گەورەی بەدەسەڵات بوونی خاریجیی پێ‌بەخشیوە.

کەواتە هەروەك ئەو یاسایانەی کە خاوەن هەست و شعوور نین و لە جیهانی "ئەمر" و سیفەتی "ئیرادە"وە هاتوون، هەمیشەیین، دەبێ ڕۆحیش کە وەك ئەو یاسایانە وایە و لە هەمان جیهانی "ئەمر" و سیفەتی "ئیرادە"وە هاتووە، هەمیشەیی بێت. تەنانەت ڕۆح لەو یاسایانە زیاتر شایستەی هەمیشیەیی و مانەوەیە، لەبەر ئەوەی خاوەنی بوونێکی خاریجی‌یە و، لە یاساکان بەهێزترە و پلەی بەرزترە چونکە خاوەن هەستە، لە هەمووشیان بەردەوامتر و بەنرختره، چونکە خاوەن ژیانە.

بنچینەی دووهەم

زیندووبوونەوە و ژیانێکی نوێ شتێکی پێویستە.. ئەو کەسەش کە ئەو ژیان و بەختیاری‌یە هەمیشەیی‌یە دەبەخشێت خاوەنی توانا و دەستەڵاتە.. لەناوچوون و کاولبوونی دنیاش شتێکی مومکینە.. ئەو کاول بوونەش لە ڕاستی و حەقیقەت‌دا ڕوو دەدات.. پاشان زیندووکردنەوە و کۆکردنەوەی ئەم جیهانە سەرلەنوێ، ئەویش مومکینە.. ئەو زیندووکردنەوە و کۆکردنەوەیەش لە ڕاستی و حەقیقەت‌دا، ڕوو دەدات.

وا بە کورتی و یەك لە دوای یەك، باسی ئەم شەش مەسەلەیە بە جۆرێك دەکەین کە "ژیریی مرۆڤ" دڵنیا بکات. ئەوەشمان لە یاد نەچێت کە لە "پەیامی حەشر"دا چەند بەڵگەیەکی ئەوتۆمان بۆ ئەم مەسەلانە هێناوەتەوە کە قەناعەتیان

به "دڵان" بەخشی و گەیاندنیە پلەی ئیمانی تەواو. بەڵام ئەوەی لێرەدا باسی دەکەین بە شێوەیەکی ئەوتۆیە کە "عەقڵ" ئیقناع و بێدەنگ بکات. هەروەك "سەعیدی کۆن" لە پەیامی "نقطة"دا هەمان ڕێبازی لە باسکردنی ئەو بابەتانەدا گرتەبەر.

بەڵێ، چەند داخوازێکی وا هەن کە ژیانی ئەودنیا بکەن بە شتێکی پێویست، ئەو هۆیەش هەیە بۆ ئەوەی کە بەختەوەریی هەمیشەیی بەرپا ببێت و بێتە کایەوە، ئەو بەڵگە بەهێز و پتەوەش کە ئەم پێویستییە ڕوون دەکاتەوە، دڵنیایییەکە لە "دە" خولگە و سەرچاوەوە هەڵقوڵاوە:

خولگەی یەکەم:

ئەگەر سەرنج لە هەموو لایەکی گەردوون بدەین، بۆمان دەردەکەوێت کە لە هەموو بەش و سووچێکەوە ڕێسا و یاسا و ڕێكوپێکییەکی ئامانجدار هەیە.. دەبینین لە هەموو لایەکیەوە ویست و ئیرادە و مەبەست دەردەکەوێت، بە ڕادەیەك کە ڕووناکیی "مەبەست" لە هەموو شتێكدا و، درەوشانەوەی "ویست" لە هەموو کارێكدا و، بریسکانەوەی "هەڵبژاردن" لە هەموو جموجوولێكدا و، شەوقی "حیکمەت" لە هەموو پێکهاتنێكدا، بەرچاو دەکەون و دەدرەوشێنەوە.

بەروبوومی ئەمانەی باسکران لە ڕاستیدا تابڵێی سەرنجڕاکێشە!

جا ئەگەر ژیانێکی تر و بەختەوەرییەکی هەمیشەیی نەبێت، ئەوا ئەم هەموو ڕێكوپێکییە بێوێنەیە بە چی لێك دەدرێتەوە؟ دیارە ئەو کاتە تەنها بە وێنە و سێبەرێکی لاواز و بێ کەڵك لە قەڵەم دەدرێت و، ڕێسا و یاسایەکی بێبناغە و درۆینە دەردەچێ. ئیتر هەرچی پەیوەندی و نیسبەت و مەعنەوییات هەن = کە گیانی ئەو ڕێسا و ڕێكوپێکییەن = لەناو دەچن.

واتە تەنها ژیانی دواڕۆژ و بەختیاریی هەمیشەیی وایان لەم ڕێسایەی ناو گەردوون کردووە کە لە ڕاستیدا ڕێسا بێت و واتایەکی ببێت. هەر لەبەر ئەوەشە کە ئەم ڕێسا و ڕێكوپێکییەی دنیا پەنجە بۆ ژیان و بەختیاریی هەمیشەیی ئەو دنیا درێژ دەکات.

خولگەی دووهەم:

لە بەدیهێنانی بوونەوەراندا حیکمەتێکی زۆر ئاشکرا دەردەکەوێت..

بەڵێ، ئەو حیکمەتە خواییەی کە پەنجە بۆ چاودێری‌کردنی هەمیشەیی خوا بۆ بەدیهێنراوانی درێژ دەکات، زۆر ڕوون و ئاشکرایە. چونکە چاودێری‌کردنی بەرژەوەندی و دانانی حیکمەت لە هەموو بوونەوەرێکدا، شتێکی ڕوون و ئاشکرایە لای هەموان. ئەمەش بە زمانی حاڵی خۆی دەری‌دەبڕێت کە ژیانی ئەودنیا و بەختەوەریی هەمیشەیی هەیە و پەیدا دەبێت. چونکە ئەگەر ژیانێکی تر نەبێت، دەبێ سەرپێچی بکەین و دان بەو هەموو سوود و حیکمەتانەدا نەنێین کە لەو بوونەوەرانەدا هەن.

لێرەدا هەر ئەمەندە لەم بارەیەوە دەدوێین و، ئەو کەسەی دەیەوێت بە تەواوی لەم بارەیەوە ئاگادار بێت، با سەیری ڕاستیی دەهەمی "وتەی دەهەم"(پەیامی حەشر) بکات. چونکە ئەم حەقیقەتە لەوێ وەك خۆر دەدرەوشێتەوە.

خولگەی سێهەم:

بە ژیری و دانایی و پشکنین و تاقیکردنەوە چەسپاوە کە لە دروست‌کردنی بوونەوەراندا هیچ ئیسراف و زیادەڕەوی‌یەك نی‌یە. ئەم نەبوونەش ئاماژە بۆ بەختەوەریی هەمیشەیی و ڕۆژی دوایی دەکات..

بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە هیچ ئیسراف و زیادەڕەوی‌یەك لە فیطرەت و بەدیهێنانی هیچ شتێکدا نی‌یە، ئەوەیە کە خواوەندی بەدیهێنەر بۆ دروست‌کردن و بەدیهێنانی هەرشتێك نزیکترین ڕوو و ڕێگا و، نەرمترین شێوە و، جوانترین چۆنێتیی هەڵبژاردووە. ئەوەتا دەبینین تاقە یەك شت سەد ئەرکی پێ دەسپێررێت، یان بچووکترین شت هەزاران ئەنجام و ئاکامی پێوە دەبەسترێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە هیچ ئیسراف و زیادەڕەوی و گاڵتەیەك نەبووەو نابێت. کە ئەمانەش نەبوون، مانای وایە ژیانی هەمیشەیی ئەودنیا پەیدا دەبێت و دێتە کایەوە. چونکە ئەگەر سەرلەنوێ ژیان پەیدا نەبێتەوە، ئەوا ئەو نەمان و نەبوونەی کە بە گوێرەی ڕواڵەت و سەیرکردنی ساکارانە، بە "نەمان" و "نەبوون" دەردەکەوێت سەبارەت بەو مردنەی کە دەکەوێتە کۆتایی ژیانی دنیا، هەرچی شت هەیە دەکاتە

گاڵتە و زیادەڕەوی. واتە وای لێ دێت کە هەرچی لەوەوپێش بووە، هەموو ئیسراف و زیادەڕەوی بووبن!

بەڵام ئێمە بە چاوی خۆمان دەبینین و، بەپێی زانستی "کارمەندیی ئەندامەکان"(علم وظائف الأعضاء) دەزانین و بێ گومانین لەوەی کە هیچ کام لە بەدیهێنراوان = بە تایبەتی مرۆڤ = هیچ ئیسرافێکیان تێدا نی‌یە. ئەمەش بۆمان دەردەخات کە هەرگیز ناگونجێ ئەو هەموو تواناو لێهاتن و حەز و بیر و هۆش و ئاواتانەی مرۆڤ = بە نەبوونی ژیانێکی تر = بە خۆڕایی بڕۆن و ببن بە ئیسراف و زیادەڕەوی..

چونکە ئەو تاسە و ئارەزووە ڕەسەن و بەتین و دامەزراوەی کە لە قووڵایی ناخی مرۆڤدا جێگیر بووە بۆ گەیشتن بە کەماڵات، پێمان سەلمێنێت کە دەبێ جۆرە کەماڵاتێکی تایبەتی ببێت. هەروەها ئەو چاوەڕوانی و ئارەزووەش کە لە مرۆڤدایە بۆ بەختیاری، پڕ بە دەم هاوار دەکات کە بەختەوەری‌یەکی هەمیشەیی هەیە و، هەر ئەم مرۆڤەشە کە بۆ ئەو بەختەوەری‌یە دەستنیشان کراوە.

ئەگەر وا نەبێت، دەبێ ئەو مەعنەوییاتە بەتین و ئاواتە بەرزانەی کە ماهییەتی ڕاستەقینەی مرۆڤیان لەسەر بنیات نراوە، هەموویان بە گشتی = کە ئەمەش کارێکە لە خوای گەورەوە دوورە = ببنە ئیسراف و گاڵتە و زیادەڕەوی و، بە خۆڕایی لەدەست بچن. بە پێچەوانەی ئەو حیکمەتەی کە لە گشت بەدیهێنراواندا هەیە!

لێرەدا بەمەندە واز دەهێنین، چونکە زووتر لە ڕاستیی یازدەهەمی "وتەی دەهەم"دا چەسپاندوومانە.

خولگەی چوارەم:

ئەو گۆڕانکاری‌یانەی کە لە زۆربەی جۆرەکاندا ڕوو دەدەن، تەنانەت لە شەو و ڕۆژ و زستان و بەهار و هەوادا و، تەنانەت لە لەشی مرۆڤیشدا بە درێژایی تەمەنی.. هەروەها ئەو نوستنەش کە برای مردنە.. هەریەك لەمانە، وەك زیندووبوونەوە و حەشرێك وایە و جۆرە قیامەتێکە بۆ هەرکام لەو جۆرانە و، بە هێما پەنجە بۆ پەیدابوونی قیامەتی گەورە ڕادەکێشێت و ئەو هەواڵەمان پێ ڕادەگەیەنێت!

هەروەك كاتژمێرەكانمان ڕۆژ و سەعات و خولەك و چركە دەژمێرن و، بە جوولانی هەركام لەمانە جوولانەوەی ئەوی تر دەزانرێت و، سەرەتای جوولانەوەی ئەوەی دوای خۆیەتی، هەر بەو جۆرە، ئەم جیهانەش كە وەك سەعاتێكی خوایی وایە و، بە هاتوچۆ و لەدوای‌یەكدا هاتنی ڕووداوەكانی، ئەوانی تر دەزانرێن و، شەو و ڕۆژ و ساڵان دەژمێرێت و هەریەك لەمانیش دەبن بە پێشەكی بۆ ئەوانەی دوای خۆیان، ئەم هاتوچۆیەی كە پێی دەزانین ڕۆژ بەدوای شەودا و، بەهار بە دوای زستاندا دێت، هێمایەكە پەنجە بۆ هاتنی بەرەبەیانی قیامەت لە دوای شەوگاری مردن ڕادەكێشێت و دەیچەسپێنێت كە ئەم كارە لە دەست ئەو توانستە ڕەها و سەعاتە گەورە خوایی‌یەدا، كارێكی زۆر ئاسانە.

مرۆڤ هەر لە درێژایی تەمەنی خۆی‌دا، چەندین قیامەتی جۆراوجۆری بەسەردا دێت، لە هەموو شەوێكدا جۆرە مردنێك و لە هەموو بەیانی‌یەكدا جۆرە زیندووبوونەوەیەك بە خۆیەوە دەبینێت. واتە: مرۆڤ بە چاوی خۆی بەڵگەكانی حەشر دەبینێت. تەنانەت دەبینێت كە چۆن لە ماوەی ساڵێكدا هەموو خانە و گەردیلەكانی جەستەی دەگۆڕێن، بەڵكو لە ماوەی ساڵێكدا دوو جار نموونەی لەسەرخۆ(تەدریجی)ی حەشر لەو ئاڵوگۆڕانەدا دەبینێت كە بەسەر لەشی‌دا تێپەڕ دەبن.. هەروەها جۆرێكی تری حەشر و قیامەت لە هەموو بەهارێكدا و لە زیندووبوونەوەی پتر لە سێ‌سەد هەزار جۆر لە ئاژەڵ و ڕووەكدا، دەبینێت.

ئەم هەموو بەڵگە و نیشانە و ئاماژە لەژمارەبەدەرانەی بوونی قیامەت، بێ‌گومان هەموویان ئەو ڕۆژەمان بۆ دەچەسپێنن.

جا ڕوودانی ئەم ئاڵوگۆڕانەی كە لە زیندووبوونەوە دەچن و لە جۆرەكاندا ڕوو دەدەن و لە لایەن خواوەندی حەكیمەوە ئەنجام دەدرێن، وەك ڕوودانی ئەو جۆرە قیامەتەی بەهاران لە لایەن خواوەندەوە، كە هەندێ ڕەگی ڕووەكەكان و، خودی ئاژەڵ و زیندەوەرانو، گوڵ و گەڵا و بەروبوومەكانیش بە هاووێنە و هاوچەشنی خۆیان، زیندوو دەكاتەوە.. هەموو ئەمانە، دەبن بە بەڵگە لەسەر زیندووبوونەوەی هەموو "تاكێك"ی مرۆڤ لە نێوان قیامەت و زیندووبوونەوەی گشتی‌دا. بەهۆی ئەوەی "تاك" لە مرۆڤدا، لە بەرامبەر "جۆر"ەوەیە لە شتانی تردا. چونكە ڕووناكیی بیر و هۆش، فراوانی‌یەكی ئەوتۆی لە ئاوات و بیركردنەوەی

مرۆڤدا دروست کردووە کە بتوانێت ڕابوردوو و داهاتوو بخاتە ژێر باڵی خۆیەوە، بەڵکو ئەگەر هەموو دنیاشی ببێت، هێشتا هەر قایل نابێت و تێری پێ ناخوات.
بەڵام لە جۆرەکانی تردا، چییەتی(ماهية) هەر تاکێکی "جوزئی"یە و، نرخی خۆی تەنها بە خۆیەوەیە و، بیر و هۆشی تا ئەندازەیەکە و، ئاوات و ئارەزووەکانیشی کاتین. کەچی دەبینین چییەتی و تەرازووی مرۆڤ تابڵێی بەرزن و، نرخیان گرنگە و، نیگای ڕوانینی گشتی و فراوانە و، کەماڵاتی لە سنوور بەدەرە و، هەندێکیش لە ئازار و ئارەزووە مەعنەوی‌یەکانی هەمیشەیین.. لەبەر ئەمە، هەر شتێك لە دووپاتبوونەوەی هاوچەشنەکانی قیامەت لە "جۆر"ەکانی تردا دەبینین، هێمایە بۆ زیندووبوونەوەی هەموو کەس و "تاك"ێکی مرۆڤ لە قیامەتی گەورەدا!

لەبەر ئەوەی ئەمەمان لە ڕاستیی نۆهەمی "وتەی دەهەم"دا وەك گومان‌نەکردن لە "دوو کەڕەت دوو دەکاتە چوار" چەسپاندووە و ڕوونمان کردووەتەوە، ئەوا لێرەدا بە کورتی باسمان کرد.

خولگەی پێنجەم:

زانا لێکۆڵەرەکان ڕایان وایە کە:

بیروبۆچوونە لەژمارەبەدەرەکانی مرۆڤ.. کە لە هیوا و ئاواتەکانیەوە پەیدا بوون.. کە ئەوانیش بەرهەمی ئەو حەز و ئارەزووە زۆرانەیەتی کە لە توانا و لێهاتنی فراوان و بێ سنووریەوە سەری هەڵداوە.. کە ئەمانەش لە جەوهەر و حەقیقەتی ڕۆحیدا چەسپاون.. هەریەك لەمانە، بە چاو دەڕوانێت و، بە دەستیش ئاماژە بۆ ئەو جیهانی بەختەوەری‌یە دەکات کە لە دوای ئەم جیهانەی خۆمانەوە پەیدا دەبێت..

چونکە ئەو فیطرەتەی مرۆڤ کە هەرگیز درۆ ناکات و، زۆر بە توندیش حەز و ئارەزووی لە ژیانی پڕ بەختەوەریی ئەودنیایە، دڵنیایی بە دڵ و دەروونی مرۆڤ دەدات کە ئەو بەختەوەری‌یە هەمیشەیی‌یەی ئەودنیا دێتە کایەوە.

لێرەدا بەم ئەندازەیە واز دەهێنین، چونکە ڕاستیی یازدەهەمی "وتەی دەهەم" ئەم ڕاستی‌یەی وەکو ڕۆژی ڕووناك ڕوون کردووەتەوە.

خولـگەی شەشەم:

بەزەیی و میهرەبانیی بەدیهێنەری بوونەوەر = کە خواوەندی ڕەحمان و ڕەحیمە = باشترین بەڵگەیە لەسەر بەختەوەریی هەمیشەیی ئەودنیا.

بەڵێ، تەنها هەر ئەو بەختەوەری‌یە هەمیشەیی‌یەیە کە نیعمەتی کردووە بە نیعمەت و، پاراستوویەتی لەوەی کە ببێت بە بەڵا و گیروگرفت.. هەر ئەوە کە بوونەوەرانی لە گریە و زاریی لێكبڕان و جودایی هەمیشەیی دەرباز کردووە. ئەمەش کارێکە تەنها بەو میهرەبانی‌یە بێ‌سنوورە دەکرێت کە ئەوەندە فراوانە هیچ کەسێکی لـێ بێ‌بەش نابێت.

چونکە ئەگەر نیعمەتی بەختەوەریی هەمیشەیی ئەودنیا = کە لە سەرووی هەموو نیعمەتێکەوەیە و ئاکامی هەموویانە = بە مرۆڤ نەبەخشرێت، واتە ئەگەر دنیا لە شێوەی ئاخیرەتدا زیندوو نەکرێتەوە، ئەوا هەموو ئەو نیعمەتانە دەبن بە بەڵا و گیروگرفت. دیارە ڕوودانی شتی وەهاش وا لە مرۆڤ دەکات کە دان بەو میهرەبانی‌یە فراوان و زۆرەی خواوەنددا نەنێت، کە لەوپەڕی ئاشکرایی و ڕوونیدایە و، هەموو بوونەوەرێك شایەتیی لەسەر دەدات و، حەقیقەتێکی وەك خۆری ناوجەرگەی ئاسمان درەخشان و پرشنگدارە.

جا ئەگەر ئێمە وا دابنێین کە ژیانی مرۆڤایەتی بەرەو چارەنووسێکی ڕەشی وەك جودایی‌و لەناوچوونی هەمیشەیی بڕوات، لە لایەکی تریشەوە سەرنجێکی وردی ئەو شوێنەوارە وردانەی میهرەبانیی فراوان و نەبڕاوەی خوای گەورە بدەین لە نیعمەتەکانی: "خۆشەویستی‌و سۆز و ژیری"دا، ئەوا دەبینین ئەو "خۆشەویستی"یە دەبێت بە گیروگرفتێکی گەورە و، ئەو "سۆزە"ش دەبێتە دەردێکی گران و، "ژیری"ش دەبێت بە بەڵایەکی گەورە بەسەر مرۆڤەوە. کەچی میهرەبانی و بەزەیی، لەبەر ئەوەی ناوەرۆکی بەزەیی و میهرەبانی‌یان گرتووەتە خۆ، هەرگیز لە بەرامبەر ئەو خۆشەویستی‌یە ڕاستەقینەوە پاداشتی جودایی هەمیشەیی و نەبوون و فەوتان نادەنەوە! واتە دەبێ ژیانێکی نوێ بۆ مرۆڤ دروست ببێتەوە.

بۆیە لێرەدا ئەم ڕاستی‌یەمان بە کورتی باس کرد، چونکە لە ڕاستیی دووهەمی "وتەی دەهەم"دا زۆر بە باشی ڕوونمان کردووەتەوە.

خولـگەی حەوتەم:

هەموو ئەو جوانی و کەماڵات و شەوق و وردەکاری و بەزەییيانەی کە لەم بوونەوەرانەدا دەیانبینین، بریتین لە چەند واتا و ناوەرۆك و، چەند وتەیەکی مەعنەوی، کە زۆر بە ڕوونی دەریدەبڕن بۆ "دڵ" و "ژیری" کە هەرکام لەوانە درەوشانەوەی چاکە و بەخشندەیی خوای بەدیهێنەر و گەورەن و، لە بەزەیی و لوتفی هەمیشەیی ئەو خوایەوە پەیدا بوون.

جا مادەم لەم جیهانەی ئێمەدا حەقیقەتی گومانلێنەکراو هەیە و، ئەو بەزەیییەش حەقیقەتێکی بێگومانە، ئەوا ئەو بەزەیییە دەمانگەیەنێتە بەختەوەریی هەمیشەیی.

ڕاستیی دووهەم و چوارەم لە "وتەی دەهەم"دا ئەم ڕاستییەیان وەك خۆر ئاشکرا کردووە و ڕوونیان کردووەتەوە.

خولـگەی هەشتەم:

ویجدانی هەستیاری مرۆڤ، کە بریتییە لە فیطرەتەکەی، بەڵگەیەکە لەسەر ژیانی ئەودنیاو، چاوی لەو بەختەوەرییە هەمیشەییيەی ئەوێیە.

بەڵێ، هەرکەس بە وردی گوێ بۆ "ویجدان"ی بەئاگا و بێداری خۆی ڕابگرێت، بە دڵنیایی زایەڵەی دەنگی: (ئەبەد.. ئەبەد)ی لێ دەبیستێ! بە ڕادەیەك کە ئەگەر هەرچی لە بوونەوەردا هەیە، بەو ویجدانە بدرێت، هێشتا هەر پێویستیی بەو ئەبەدییەتە نابڕێتەوە و ئەو دەنگە کپ نابێت! واتە ئەم ویجدانە بۆ "ئەبەد" دروست کراوە و، ئەم بکێش و ڕاکێشانەش کە لە نێوان مرۆڤ و ئەبەددا هەیە تەنها بە بکێشێکی حەقیقی و لە مەبەستێکی ڕاستەقینەوەیە.

کۆتایی ڕاستیی یازدەهەم لە "وتەی دەهەم"دا ئەم حەقیقەتەی بە جوانی ڕوون کردووەتەوە.

خولـگەی نۆهەم:

فەرموودەکانی پێغەمبەری ڕاستگۆمان حەزرەتی محمدی هاشمی کە هەر هەموویان ڕاست و دروست و تەسدیق کراون، دەرگاکانی بەختەوەریی

ئەودنیایان خستووەتە سەر پشت و، کڵاوڕۆژنەیەکن بەسەر ئەو بەختەوەرییەی دواڕۆژدا دەڕوانن.

بەڵێ، فەرموودەکانی ئەم پێغەمبەرەی کە لە هێزی یەکدەنگی(إجماع)ی هەموو پێغەمبەران و تەواتوری هەموو ئەولیا ڕاستگۆکاندایە، پاش ئەو گرنگییەی کە بە "بوون" و "یەکتایی"ی خوای گەورەی داوە، ئەوپەڕی بایەخی بەم مەسەلە بنەڕەتییە داوە، کە مەسەلەی زیندووبوونەوە و ژیانی ئەودنیایە.

ئایا ئیتر هیچ هێزێك هەیە بتوانێت لەرزە بەم هێزە پتەوە توندوتۆڵە بخات و لە جێگای خۆیدا بیجووڵێنێت؟

ڕاستیی دوازدەهەمی "وتەی دەهەم" ئەم ڕاستییەی بە جوانی ڕوون کردووەتەوە.

خولگەی دەهەم:

مەبەست لەم خولگەیە: هەواڵدانی ئەو قورئانە پیرۆزەیە، کە بە درێژایی سیازدە سەدەی ڕەبەق، بە حەوت شێوە ئیعجازی خۆی پیشان داوە و هێشتوویەتیەوە. وەك لە "وتەی بیستوپێنجەم"دا چل جۆرمان لە ئیعجازەکەی باس کردووە.

بەڵێ، هەرتەنها هەواڵدانی ئەم قورئانە پیرۆزە سەبارەت بە زیندووبوونەوە، سەروزیادە و ڕوونکردنەوەیەکی گەلێ ئاشکرایە، چونکە قورئانی پیرۆز کلیلی حیکمەت و نهێنیی داخراوی جیهان و هەموو بوونەوەرانە.

سەرەڕای ئەوەش، قورئان خۆی لە چەندین جێگادا داوای تێفکرین دەکات و سەرنجی مرۆڤ بۆ هەزاران بەڵگەی گومانلێنەکراو ڕادەکێشێت..

بۆ نموونە، ئەم دوو ئایەتەی کە دەفەرموون:

(وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطواراً) (نوح:١٤) و..

(قُلْ يُحيِيهَا الّذي اَنْشَأها اَوّل مَرّة) (يس:٧٩).

دوو نموونەن بۆ بەکارهێنانی "قیاسی تەمسیلی". هەروەها ئایەتی:

(**وَمَا رَبّكَ بِظَلاّمٍ لِلعَبيد**)یش (فصلت:٤٦) نموونەیەکی ترە لە قورئاندا و ئاماژە بۆ بەڵگەی "عەدالەت" دەکات، کە لە بوونەوەردا هەیە.

هەروەها چەندین ئایەتی تر لە قورئانی پیرۆزدا هەن کە چەندین ڕوانینگا(مراصد) و دووربینی گەورەکەرەوەی زۆریان تێدا دانراوە، مرۆڤ دەتوانێت بە هۆیانەوە تەماشای زیندووبوونەوە و بەختەوەریی ئەودنیا بکات.

لە پەیامی "خالێك لە نووری ناسینی خوای گەورە"دا، ئەو قیاسی تەمسیلی‌یەمان = کە لە دوو ئایەتی پێشوو و چەند ئایەتێکی تردا هەیە = ڕوون کردووەتەوە. پوختەکەی بەم شێوەیە:

کاتێ کە مرۆڤ لە پلەیەکەوە دەچێتە پلەیەکی تر، بە چەند ئاڵوگۆڕێکی ڕێك‌وپێك و سەیردا تێپەڕ دەبێت. دەبینیت لە پێش‌دا "ئاو"ە، پاشان دەبێت بە "زەروو"(علقة) ئنجا دەبێت بە "پارچەیەك گۆشت"، پاش ئەوەش دەبێت بە "ئێسك" پاشان ئەم ئێسکە بە گۆشت دادەپۆشرێت، ئنجا دەبێت بە بەدیهێنراوێکی نوێی سەربەخۆ و جیاواز لە هەموو ئەوانی تر. واتە هەتا دەبێت بە مرۆڤ، بە چەند یاسا و ڕێبازێکی ورددا تێپەڕ دەبێت. چونکە هەرکام لەو پلە و هەنگاوانەی کە مرۆڤ لە دەمی دروست‌بوونی‌دا پیای‌دا تێپەڕ دەبێت، ئەوەندە هەڵس‌وکەوتی سەربەخۆ و یاسا و ڕێبازی تایبەتی و ورد و دیاری‌کراویان هەیە، کە زۆر بە جوانی ڕووناکیی: "ویست و، حیکمەت و، ئیختیار"یان تێدا دەردەکەوێت.

هەر بەهەمان ڕێگا، خوای گەورەی بەدەستەڵات ساڵانە، بە چەشنی گۆڕینی بەرگ و پۆشاك جەستەی مرۆڤ دەگۆڕێت. چونکە لەشی مرۆڤ پێویستی بە پێکهاتنێکی نوێ هەیە، بۆ ئەوەی خۆی بگۆڕێت و هەر بە زیندوویی بمێنێتەوە و چەند گەردیلەیەکی کارگوزاری نوێ بڕۆنە جێی "خانە" لەکارکەوتووەکان.

جا هەروەك خانەکانی لەشی مرۆڤ بە یاسایەکی ڕێك‌وپێکی خوایی دەڕووخێن، هەروەها بە یاسایەکی وردی خوایی‌ش پێویستیان بەوە هەیە کە سەرلەنوێ تازە بکرێنەوە و بنیات بنرێنەوە. لەبەر ئەوە، خوای گەورەی

ڕۆزیدەر(الرزاق) بە یاسایەکی تایبەتی و بە ڕێژەیەکی دیاری کراو، ڕۆزیی هەموو ئەندامەکانی لەش بە گوێرەی پێویستی دەبەخشێت و هیچیان بێبەش ناکات.

ئێستا بۆ ئەو مادده ورد و ناسکە بڕوانە کە لە لایەن خواوەندی ڕۆزیدەری داناوە بۆ ئەو لەشە نێرراوە. دەبینیت گەردیلەکانی ئەو ماددەیە، وەك کاروانێك وان کە بەناو بەرگی هەوایی(غلاف جوي) و، زەوی و، ئاو و، هەوادا پەرش و بڵاون. بەڵام هەر کە لە شێوەی نەفیر عامێكدا داوایان لـێ دەکرێت کۆ ببنەوە، یەکسەر و بە چۆنێتییەکی تایبەتی، کۆ دەبنەوە. وەك ئەوەی هەریەکەیان کارمەندێکی ڕەسمی بێت و، بۆ کاروبارێکی تایبەتی نێررابێت و لەگەڵ یەکتردا کۆبووبێتنەوە. بە جۆرێك کە ئەوە بگەیەنێت: بزووتنەوەی ئەمانە بزووتنەوەیەکی مەبەستدارە و بە بێ ویست و ئیرادە ڕووی نەداوە. ئەمەش ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە: یەکێکی "خاوەن ویست" هەیە بە یاسایەکی تایبەتیی خۆی پاڵ بەو گەردیلانەوە دەنێت و، لە جیهانی نائۆرگانییەوە بەرەو جیهانی زیندوویی و ئۆرگانی دەیانبات.

ئیتر ئەو گەردیلەیە کە بە شێوەی ڕۆزی ڕۆشتە هەر لەشێکەوە، بە گوێرەی چەند یاسا و دەستوور و، چەند بزووتنەوە و جموجووڵێکی تایبەتی، دەکەوێتە کار. چونکە دوای ئەوەی کە لە چوار جێگادا دەکوڵێنرێت و، بە چوار ئاڵوگۆڕی تایبەتیدا دەڕوات و، لە چوار پاڵێوگەدا تێپەڕ دەبێت و دەپاڵێورێت، ئنجا بەسەر ئەندامەکانی لەشدا و بە گوێرەی پێویستیی هەرکام لەو ئەندامانە، دابەش دەکرێت. هەموو یەکێك لەمانەش، لە ژێر چاودێریی ڕۆزیدەری ڕاستەقینەدا و، بەپێی یاسا ڕێكوپێکەکانی ئەو ڕوو دەدات.

جا ئەگەر بێت و بە چاوی حیکمەتبینییەوە سەرنج بدەیت، دەبینیت هەرکام لەو گەردیلانە یەکێك بەڕێوەیان دەبات کە لەوپەڕی ڕێكوپێکی و لێزانیندایە و، هەرچییەك پەیوەندیی بەم گەردیلانەوە ببێت، ئەو بەوپەڕی ئاگاداریەوە دەیبیستێت و گوێی لـێیەتی، بە ڕادەیەکی ئەوتۆ کە نە "ڕێکەوتی کتوکوێر"و نە "سروشتی کەڕ و لاڵ"و نە "هۆکارە بێ هەست و شعوورەکان"، هیچیان ناتوانن دەست بخەنە ناو کارەکانیەوە..

چونکە هەموو یەکێ لەو گەردیلانە لە هەر پلەیەکیدا، لەو کاتەوە کە لە دەرەوەدا توخمێکی پەرش و بڵاو بووە، تا ئەو کاتەی ڕۆشتووەتە ناو خانەکان، وەك خاوەن هەست و ویستێك جووڵاوەتەوە و، بەپێی ئەو یاسایانەی کە لەو پلە و هەنگاوانەدا هەن، هەڵسوکەوتی نواندووە، چونکە بە جوانی دەریدەخات کە: ئەم گەردیلەیە بە فەرمانی یەکێکی خاوەن حیکمەت بەڕێوە دەڕوات و دەجووڵێتەوە. ئیتر بەم چەشنە و بەوپەڕی ڕێكوپێکی و بە فەرمانی خوای گەورە ئەم گەردیلەیە پلە لە دوای پلە دەبڕێت و، لە ئامانجەکانی خۆی لانادات تا دەگاتە جێگای تایبەتیی خۆی، بۆ نموونە: لە گلێنەی چاوی "تۆفیق"دا[2] ئیتر لەوێ ڕادەوەستێت بۆ ئەوەی ئەو کار و ئەرکانەی پێی سپێرراوە، ئەنجامیان بدات!

بەم جۆرە، دەرکەوتنی پەروەردگارێتیی خوا لە ڕۆزییەکاندا ڕوونی دەکاتەوە کە هەریەك لەو گەردیلانە هەر لە سەرەتاوە دەستنیشان کراوە و کاری خۆی پێ‌سپێرراوە و بەرپرس بووە لێی و، ئامادەی ئەوە بووە کە بڕواتە ناو ئەو جێگایەی بۆی دیاری کراوە. وەك بڵێی هەریەکەیان چارەنووسی خۆی لەسەر نووسرا بێت کە دەبێ ببێت بە ڕۆزیی فلانە خانە لە فلانە جێگادا! دیارە ئەم ڕێكوپێکی‌یە جوانەش ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە هەرچی مرۆڤ هەیە ناوی لەسەر ڕۆزییەکەی خۆی نووسراوە، هەروەك ناوی ڕۆزییەکەی لەسەر ناوچاوانی ئەو بە قەڵەمی قودرەتی خوا نووسراوە و دیاری کراوە!

ئایا ئیتر دەگونجێ ئەو پەروەردگارەی کە خاوەنی توانست و حیکمەتێکی ئاوا ڕەها و فراوانە، ژیانی ئەودنیا نەهێنێتە کایەوە و زیندوومان نەکاتەوە؟ یاخود لە توانایدا نەبێت؟ لە کاتێکدا ئەو پەروەردگارە خوایەکی وایە کە هەرچی موڵکی زەوی و ئاسمانەکان هەن، هەموویان لە ژێر دەستەڵاتی ئەودان و، هەر لە "گەردیلەکان"ەوە تا دەگاتە "گەلەستێرەکان" بە یاسایەکی لەوپەڕی ڕێكوپێکی و وردەکاریدا بەڕێوە دەبات؟.. نەخێر، شتی وا هەرگیز ناگونجێ و مومکین نییە.

لەبەر ئەوە دەبینین قورئانی پیرۆز، لە زۆربەی ئایەتەکانیدا، سەرنجی مرۆڤ بۆ دروستبوونی یەکەم جار ڕادەکێشێت و دەیکات بە نموونەیەك لەسەر گونجانی

ژیانی ئەودنیا و، وەك "تەرازوویەك" دەیخاتە پێش‌چاوی مرۆڤ تاكو گونجانی زیندووبوونەوەی ئەودنیای پێ لێك بداتەوە، ئەمەش بۆ ئەوەی لە زەینی مرۆڤدا نەسەلمانندنی زیندووبوونەوە دوور بخاتەوە. دەبینین قورئان دەفەرموێ:

(قُلْ يُحيِيهَا الّذي اَنشَأها اَوّل مَرّة)! (يس:٧٩).

واتە: ئەو خوایەی كە لە سەرەتاوە و لە نەبوونەوە ئێوەی دروست كردووە، هەر ئەو خوایە لەودنیاش‌دا زیندووتان دەكاتەوە.

یان دەفەرموێ:

(وَهُوَ الذي يَبْدأُ الخَلقَ ثُمّ يُعيدُهُ وَهُوَ اَهوَنُ عَليهِ) (الروم:٢٧).

واتە: دروست‌كردنەوە و زیندووكردنەوەتان لەودنیادا، لە دروست كردنی ئەم دنیا ئاسانترە.

چونكە هەروەك لەو كاتەدا كە سەربازەكان بۆ پشوودان بڵاوبوونەتەوە، دەتوانرێت تەنها بە لێدانی بووقی سەربازی هەموویان لە ژێر ئاڵای تیپەكەیاندا كۆبكرێنەوە و، ئەم كارە لە دروست‌كردنی هێزێكی سەربازیی نوێ ئاسانترە.. هەر بەو جۆرەش، زیندووكردنەوە و پێكهێنانەوە و كۆكردنەوەی گەردیلە بناغەیی‌یەكانی لەشی هەر مرۆڤێك، كە چەند كاتێك پێكەوە بوون و پەیوەندی‌یان لەگەڵ یەكتری‌دا بووە، لەو كاتەدا كە "ئیسرافیل" فوو بە بووقەكەی‌دا دەكات، بێ‌گومان بە لای عەقڵەوە لە دروست‌كردنی یەكەم‌جاری گەلێ ئاسانترە.

لەوانەشە پێویست بە كۆكردنەوەی هەموو گەردیلەكان نەكات، بەڵكو هەر تەنها گەردیلە سەرەكی‌یەكان، ئەوانەی كە وەك تۆو و ناوك وان لە ڕووەكەكاندا = كە فەرموودەی پێغەمبەر بە "عُجْبُ الذَنَبْ"[3] ناویان دەبات = تەنها هەر ئەوانە كۆبكرێنەوەو بكرێن بە بناغەیەكی ئەوتۆ كە زیندووبوونەوەی ئەودنیای لەسەر دابمەزرێت. واتە خواوەندی بەدیهێنەر، لەشی مرۆڤ لەسەر ئەو بنچینە و بناغەیە سەرلەنوێ دروست بكاتەوە.

ئەمە سەبارەت بە: "قیاسی تەمسیلی".

سەبارەت بە "قیاسی عەدلی"شەوە کە ئایەتی پیرۆزی: (**وَمَا ربُّكَ بِظلاَّمٍ للعَبيدِ**) ئاماژەی بۆ دەکات، بە کورتی بەم جۆرەی خوارەوەیە:

ئێمە زۆر جار لە جیهان و دەوروبەری خۆماندا، دەبینین کە ستەمکار و خراپکاران زۆر بە خۆشی ژیان بەسەر دەبەن، بەڵام ستەملـێ کراوان و خواناسان بە پێچەوانەوە بە کولەمەرگی و دەردیسەری ژیانیان لـێ دەگوزەرێت. ئنجا کە مردنیش دێت، بەبێ هیچ جیاوازییەك، هەردوو لایان وەکو یەك درووێنە دەکات. جا ئەگەر هەر تەنها ئەمە کۆتاییان بێت، ئەوا ستەم لە مەسەلەکەدا بەرچاو دەکەوێت.

لەبەر ئەوە، پێویستە هەردوو لایان لە ژیانێکی تردا کۆبکرێنەوە و یەکەمیان تۆڵەی خۆی و، دووهەمیشیان پاداشتی خۆی، وەربگرێت. چونکە ئەو خوایەی کە بە شایەتیی ڕێكوپێکیی هەموو بوونەوەران: دادگەر و دانایە و هیچ چەشنە ستەمێکی لـێ ناوەشێتەوە، هەرگیزاوهەرگیز "دادگەری" و "دانایی" ئەو خوایە بەو ستەمە ڕازی نابن.

کەواتە دەبێ ژیانێکی نوێ دروست بکات و، هەرکەس بەپێی ڕەفتار و هەڵسوکەوتەکانی، تۆڵە یان پاداشتی خۆی بدرێتێ و کۆتایی بە کێشەی هەردوو لایان بهێنرێت. چونکە ئەگەر بابای ستەملێکراو بە چاوی خۆی ئەوەی بینی کە تۆڵەی بۆ سەندراوەتەوە، دەبێت بە ڕەمزێك بۆ عەدالەت و، دەچێتە ڕیزی هەموو دیاردە پڕ لە دادگەرییەکانی گشت بوونەوەر و، حیکمەتی خوای گەورەی تێدا دەردەکەوێت و، دەبێت بە براگەورەی بوونەوەرە پڕ لە حیکمەتەکانی ئەم گەردوونە.

بەڵێ، ژیانی ئەم جیهانە هێندە کورتە کە بەشی ئادەمیزاد ناکات و جێگای ئەو هەموو ئامادەیی و لیێهاتنانەی ڕۆحی مرۆڤ و بەروبوومەکانی تێدا نابێتەوە. کەواتە دەبێ ئەم مرۆڤە بۆ جیهانێکی تر بنێررێت. بەڵێ، جەوهەر و حەقیقەتی مرۆڤ زۆر گەورە و گرنگە، بۆیە ڕەمزی هەمیشەیی و دەستنیشانکراوی ژیانی هەتاهەتاییە..

هەروەها چییەتی(الماهیة)یەکەی لە ڕادەیەکی زۆر بەرزدایە، کەواتە ئەگەر تاوان بکات، تاوانەکەی گەلێ بە گەورە لە قەڵەم دەدرێت.

هەروەها ڕێبازی ژیانی زۆر ورد و جوانە، کەواتە بە بێ ڕێکوپێکی و یاسا، کۆتایی پێ ناهێنرێت و بە لەناوبردن حوکمی لەسەر دەرناکرێت.

بەڵکو:

دۆزەخ دەمی بۆ کردووەتەوە و چاوەڕوانیی دەکات..

هەروەها بەهەشتیش باوەشی بۆ کردووەتەوە.

ئەمەی کە لەم سەرچاوەی دەهەمەدا بە کورتی باسمان کرد، لە ڕاستیی سێهەمی "وتەی دەهەم"دا زۆر بە ڕوونی باسکراوە.

لێرەدا تەنها دوو ئایەتمان بە نموونە هێنایەوە، دەتوانیت بۆ خۆت لە ئایەتە پیرۆزەکانی تری قورئاندا = کە پڕن لە بەڵگەی عەقڵی = بگەڕێیت و شتی تر بۆ خۆت دەربهێنیت و بدۆزیتەوە.

* * *

ئەمانەی باسکران (دە) سەرچاوەی وان کە یەقین و بەڵگەی بێگومان لەسەر حەشر و زیندووبوونەوە بە دەستەوە دەدەن.

جا هەروەك یەقین و بەڵگەی بێگومان دەریانخست کە زیندووبوونەوە هەیە و، داخوازی ئەو زیندووبوونەوەیە بوون، هەر بەو جۆرە ناوەجوانەکانی خوای گەورە(الأسماء الحسنی)ش وەك ناوەکانی: "الحکیم، الرحیم، الحفیظ، العادل" و زۆربەی ناوە جوانەکانی تری خوای گەورە، داخوازی بوونی قیامەت و پەیدابوونی بەختەوەریی هەمیشەیین و، بە بەڵگەی بەهێز و مەحکەم ڕۆژی دوایی دەچەسپێنن و، هیچ گومانێکی تێدا ناهێڵنەوە، وەك لە وتەی دەهەمدا ئەمەمان چەسپاند.

کەواتە ئێمە ئەوەندە بەڵگەی بەهێز و پتەوی وامان بەدەستەوەیە لەسەر زیندووبوونەوە و پەیدابوونی ڕۆژی حەشر، کە هیچ شوبهە و گومانێك بە هیچ

جۆرێ، نەتوانێت شان لە شانی ئەو بەڵگانە بدات و، جێگای خۆی لە دڵماندا بکاتەوە.

بنچینەی سێهەم

بەڵێ، هەروەك گومان لە داخوازییەکانی "حەشر"دا نییە، گومان لە دەستەڵات و توانای ئەو کەسەشدا نییە کە ئەم کارانە ئەنجام دەدات و، هیچ کەموکوڕییەك ڕوو ناکاتە توانای ئەو. چونکە گەورە و بچووك لە لای ئەو یەکسانن و، دروستکردنی وەرزی بەهار و تاقەگوڵێکی بەلاوە وەك یەك وایە.

بەڵێ، ئایا هیچ وەهم و خەیاڵ و دوودڵییەك دەتوانێت زیندووکردنەوەی دوارۆژ لە دەستەڵاتی ئەو بەتوانا و خاوەن دەستەڵاتەوە بە دوور بزانێت کە ئەم گەردوونە بە زمانی خۆر و ئەستێرەکانی تەنانەت گەردیلەکانیشی، شایەتی لەسەر توانست و دەستەڵاتی ڕەهای ئەو دەدەن؟!

ئەو خواوەندە بەدەستەڵاتەی کە لە هەموو چەرخ و ساڵ و، تەنانەت لە هەموو ڕۆژێکدا جۆرەها دنیای گەڕۆك و جیهانی تازە و شتی نوێ و ڕێكوپێك بەدیدەهێنێت و، یەك لە دوای یەك لەسەر ڕووی زەوی و ئاسمانەکاندا، بەوپەڕی دانایی، ئاڵوگۆڕیان پێ دەکات. بەم جۆرە و بە ئەندازەی ژمارەی چەرخ و ساڵەکان، بەڵکو ڕۆژەکانیش، جیهانی نوێ دروست دەکات و، بەسەر تەناف و مەساری زەماندا هەڵیاندەواسێت و، بەمەش مەزنیی توانست و دەستەڵاتی خۆی دەردەخات..

ئەو خوایەی کە باخچەی وەرزی بەهاری بە سەدان هەزار نەخش و نیگاری حەشر خەملاندووە و، کردوویەتی بە تاجێکی جوان و سەری ئەو گۆی زەوییەی پێ ڕازاندووەتەوە کە وەك تاقە گوڵێك وایە لەناو گوڵزاری بوونەوەراندا. بەمەش = ئەو خوایە = جوانی و ڕێكوپێکیی بەدیهێنراوەکانی خۆیمان پیشان دەدات..

ئایا ئیتر دەبێ کێ بێت پرکێشی بکات و سەبارەت بەم شکۆمەندە خاوەن توانایەوە بڵێت: چۆن قیامەت دروست دەکات؟.. یان چۆن دنیا بەو دوارۆژە دەگۆڕێت؟

خۆ ئەم ئایەتە پیرۆزەی کە دەفەرموێ:

(ما خَلْقُكُم ولا بَعْثُكُمْ اِلاّ كَنَفْسٍ واحِدَةٍ) (لقمان:٢٨)..

ئەوە دەردەبڕێت کە ئەم خواوەندە بەدەستەڵاتە هیچ شتێکی لە لا گران نی‌یە و، گەورە و بچووکی وەك یەك لە لا ئاسانە و، کۆمەڵێکی زۆری لەژمارەبەدەری بەلاوە وەك تاکێك وایە.

حەقیقەتی ئەم ئایەتەشمان بە پوختی لە کۆتایی "وتەی دەهەم"دا لە پەیامی "خاڵێك لە نووری ناسینی خوای گەورە" و "مەکتووبی بیستەم"دا باس کردووە. بەڵام لێرەدا بە پوختی لە "سێ" مەسەلەدا ڕوونی دەکەینەوە:

یەکەم: توانستی خوای گەورە شتێکی خۆیی(ذاتي)یە و بە هیچ جۆرێك لاوازی ڕووی تێ ناکات.

دووهەم: ئەو دەستەڵاتە پەیوەندیی بە "مەلەکووتی‌یەتی" شتەکانەوە هەیە، ئەمەش مانای وایە هیچ بەربەستێك ڕێی لێ ناگرێت.

سێ هەم: ڕێژەی ئەم دەستەڵاتەش، ڕێژەیەکی قانوونی‌یە. واتە "هەند"ی هەر شتێك لە چاویا وەك "هەموو"ی وایە و، "هەندەکی" و "هەمەکی"یەکانیش لە چاو ئەو دەستەڵاتەدا لە یەك ڕیزدان.

وا ئێستاش ئەم سێ مەسەلەیە، یەك لە دوای یەك، ڕوون دەکەینەوە و دەیانچەسپێنین.

مەسەلەی یەکەم: بوونی سیفەتی توانست و دەستەڵات(القدرة) شتێکی پێویستە بۆ زاتی پاك و خاوێنی خوای گەورە.

واتە ئەم سیفەتە بە هیچ جۆرێك لە زاتی پیرۆزی خوای گەورە دوور ناکەوێتەوە و جیا نابێتەوە. کاتێ کە ئەمەمان زانی، دەشزانین کە ئەو شتەی پێچەوانە و دژی قودرەتە (واتە: نەتوانین و بێ‌دەستەڵاتی) هەرگیز نابێتە سیفەت بۆ ئەو خوایەی کە سیفەتی قودرەت و دەستەڵاتی بۆ خۆی بڕیار داوە. چونکە ئەگەر وا نەبێت، ئەوا دەبێ دوو شتی دژ بە یەك کۆ ببنەوە، دیارە ئەمەش شتێکی مەحاڵە.

لە کاتێکدا کە نەگونجێ "بێدەستەڵاتی" ببێتە سیفەت بۆ خوا، ناشتوانێت ئاوێتەی دژەکەی ببێت کە "توانا و دەستەڵاتە". خۆ کە ئەمەشی نەتوانی، ئەوا دەردەکەوێت کە ئەو دەستەڵاتە خۆیی(القدرة الذاتية)یەی خوای گەورە پلەپلە(مراتب) نی‌یە. چونکە پلەپلەبوون لە هەر شتێکدا بەوە دەبێت کە دژەکەی، بە ڕێژەیەکی کەم یان زۆر، تێکەڵی بووبێت، وەك: پلەکانی "گەرما" کە بە تێکەڵبوونی ڕێژەیەکی "سەرما" دەردەکەون و، پلەکانی "جوانی"ش کە بە تێکەڵبوونی ڕێژەیەکی تایبەتیی "ناشیرینی" دەناسرێن... هتد.

بەڵام لە بوونەوەرە بەدیهاتووەکاندا کە لە بەشی گونجاوەکان(الممکنات)ن، لەبەر ئەوەی پێویستیی زاتەکان بۆ سیفەتەکان پێویستی‌یەکی ڕاستەقینە نی‌یە، ئەوا دەبینین ئەو شتانەی کە دژی یەکترین، تێکەڵ بە یەکتر دەبن و، لەمەشەوە پلەکان دروست دەبن و ئاڵوگۆڕ و جیاوازی‌یەکانیش دێنە کایەوە.

جا لەبەر ئەوەی لە دەستەڵاتی ئەزەلیی خوادا پلە و بەرزی و نزمی نی‌یە، ئەوا هەر شتێك ئەو دەستەڵاتە بەدیی‌بهێنێت، چ زۆر گەورە بێ و چ زۆر بچووك، وەکو یەك دەبن و بەلایەوە یەکسان دەبێت.. "ئەستێرەکان" و "گەردیلەکان" لەچاو ئەو توانستەدا وەك یەك وان و.. زیندووکردنەوەی هەموو گرۆی مرۆڤ وەك زیندووکردنەوەی تاکە کەسێك وایە و.. دروستکردنی وەرزی بەهاری وەك دروستکردنی تاقە گوڵێك بەلاوە ئاسانە.

بەڵام ئەگەر بەدیهێنان نەدرێتە پاڵ ئەو توانستە ڕەهایە و، بدرێتە دەستی هۆکارە مادди‌یەکان، ئەوا دروستکردنی تاقە گوڵێك بە ئەندازەی دروستکردنی وەرزی بەهار گران و لەتوانابەدەر دەبێت!

لە پەراوێزی دواهەمین بڕگەی پلەی چوارەمی پلەکانی "الله اکبر"ی مەقامی دووهەمی ئەم وتەیە و.. لە "وتەی بیست‌ودووهەم" و.. "مەکتووبی بیست‌ودووهەم و پاشکۆکەی"دا، بە چەندین بەڵگەی چەسپێنەری بێگومان ئەوەمان چەسپاند کە هەرکات بەدیهێنان(الخلق)ی شتان بدرێتە پاڵ خوایەکی تاك و تەنیا، ئەوا دروستکردنی هەموو شتێکی بە ئەندازەی دروستکردنی یەك دانە شت بەلاوە ئاسان دەبێت. دەنا ئەگەر بەدیهێنانی ئەو یەك دانە شتە بدرێتە دەستی

هۆکارە ماددی‌یەکان، ئەوا هێندە گران دەبێت، کە بە ئەندازەی بەدیهێنانی هەموان مەسەلەکە ئالۆز دەردەچێت و کێشەی تێدا دروست دەبێت.

مەسەلەی دووهەم: قودرەت و توانستی خوای گەورە پەیوەندیی بە دیوی "مەلەکووت"ی شتانەوە هەیە..

بەڵێ، هەموو شتێکی ئەم بوونەوەرە وەك ئاوێنە وایە، دوو ڕووی هەیە:

یەکەمیان: ڕووی دەرەوە(المِلك) ئەم ڕووە وەك ڕووی بۆیەکراوی ئاوێنە وایە.

دووهەمیان: ڕووی ناوەوە(الْمَلَكُوت) ئەم ڕووەیان وەك دیوی پیشاندەری سافی ئاوێنە وایە.

ڕووی یەکەمیان، کە ڕووی "مولك"ە"، جێگای چەندین شتی پێچەوانە و دژی یەکترین کە لەم ڕووەدا کۆبوونەتەوە. وەك: جوانی و ناشیرینی، چاکە و خراپە، گەورە و بچووك، ئاسان و گران... هتد.

جا لەبەر ئەوەی ئەم لایەنەی بوونەوەر بەم جۆرەیە، ئەوا خواوەندی بەدیهێنەری دانا، کاروبارەکانی خۆی لەم ڕووەدا بە چەند هۆکارێکی ڕووکەش داپۆشیوە و، ئەو هۆکارانەی کردووە بە چەند پەردەیەك کە لە پشتیانەوە کاری خۆی ئەنجام دەدات. بۆ ئەوەی دەستی قودرەتی خوا ڕاستەوخۆ لەو شتە بچووکانەدا دەرنەکەوێت کە بە لای ئەوانەی کەم فامن و تەنها شتی ئاشکرا دەبینن، بە ناشیرین و کەمنرخ دێنە بەرچاویان و، پێیان وایە شیاوی ئەو دەستەڵاتە نین. چونکە "عیززەت" و "گەورەیی" خواوەند خواستیان لەسەر شاردنەوەی دەستی قودرەتی ڕاستەوخۆی خوایە لە پشت ئەو پەردانەوە. بەڵام دەبێ ئەوەش بزانین کە لەبەر ئەوەی "تاك و تەنیایی" خوا ڕێگا بە شەریك و هاوبەش نادات، ئەوا کاریگەریی ڕاستەقینەی لەو شتانەش‌دا بەو هۆکارانە نەداوە، بەڵکو کاریگەریی ڕاستەقینە هەر لە لایەنی خوای گەورەی دانا خۆیەوەیە.

بەڵام دیوی "مەلەکووت" ڕوویەکی پاك و بێ گەرد و ڕوون(شفاف)ە و، هیچ ڕەنگ و زرق و برقێکی تێکەڵ نابێت. لایەنێکی ئەوتۆیە کە بەبێ بوونی هیچ هۆکارێك تەنها ڕووی لە خوای خۆیەتی. وەك لاکەی تر نی‌یە تا لە ڕێگای

زنجیرەی هۆکارەکانەوە شتان ئەنجام بدرێن، چونکە "هۆکار" و "بەهۆکراو" تێکەڵ بەم لایەنە نابن و، هیچ تەگەرەیەك ڕێگا لە شتێکی تر ناگرێت و کۆسپی لە بەردەمدا دانانێت، بەڵکو "گەورە" و "بچووك" وەك یەك وان و "خۆر" و "گەردیلە" لە بەرچاویدا برای یەکترین.

لەمەی پێشەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە:

دەستەڵات و توانستی خوای گەورە تاکە، واتە لە چەند شتێك پێك نەهاتووە. هەروەها خۆیی(ذاتي)یە و، ڕەها و بێسنوورە. پەیوەندیشی بە شتانەوە بە بێ هیچ نێوەند و هۆکارێکە. هەروەها پاك و بێ گەردە و هیچ پەردەیەك بەسەر ڕوویدا دانەدراوە و، دواکەوتن ڕووی تێناکات و، هەرچییەکی بوێ، دەست بەجێ دەیکات. لەبەر هەموو ئەمانە، لە بەرامبەر دەستەڵاتی خواوە، گەورە لە بەردەم بچووکدا خۆی نانوێنێت و، کۆمەڵ بەسەر دانە و تاکدا پێش ناخرێت و، شتی گشتی بەسەر بەشێکی خۆیدا خۆی بە گەورەتر نازانێت.

مەسەلەی سێهەم: قودرەت و توانستی خوا بە ڕێژەیەکی قانوونییە. واتە بە یەك چاو سەیری گەورە و بچووك، کەم و زۆر دەکات.

جا بۆ ئەوەی ئەم مەسەلە ئاڵۆزە لە زەینی مرۆڤەوە نزیك بخەینەوە، وا چەند نموونەیەك بۆ ڕوونکردنەوەی دەهێنینەوە. چونکە چەند شتێك لە بوونەوەردا هەن کە گەورە و بچووك و کەم و زۆریان لە لا یەکسانە، وەك:

ڕوونی(الشفافية).. بەرامبەری(المقابلة).. هاوسەنگی(الموازنة)..
ڕێكوپێکی(الإنتظام).. دەستبەرداری(التجرد).. گوێڕایەڵی(الطاعة).

ئەمانەش نموونەکانن:

نموونەی یەکەم: *" ڕوونی = الشفافية"* .

ڕووناکیی تیشکی خۆر هەروەك لە خۆیدا دەردەکەوێت، لەسەر ڕووی دەریا و تەنانەت لەسەر هەموو دڵۆپێکی دەریاشدا دەردەکەوێت.

گریمان ڕووی گۆی زەوی لە وردە شووشە پێکهاتبێت و، هیچ پەردەیەکیش لە نێوان زەوی و خۆردا نەبێت، ئەوا درەوشاندنەوەی ڕووناکی و تیشکی خۆر

بەسەر هەموو زەوی‌دا لە هەموو یەکێکی ئەو وردە شووشانەدا یەکسان دەبێت، بێ ئەوەی جێگا بە یەکتری لێژ بکەن یان لە بەشی یەکتر کەم بکەنەوە! جا ئەگەر وا دابنێین "خۆر" بە هەست و ویستی خۆی کار بکات و هەرچی ڕووناکی و تیشکی خۆی هەیە بە ویستی خۆی بە زەویی بدات، ئەوا ئەو کاتە بەخشینی ڕووناکیی خۆی بە تێکڕای زەوی، بە لایەوە گرانتر نابێت لەوەی کە تەنها بە یەك دانە گەردیلەی ببەخشێت، بەڵکو وەکو یەك ئاسان دەبن.

نموونەی دووهەم: *" بەرامبەری = المقابلة"* .

ئەگەر تاقمێکی زۆر لە شێوەی بازنەیەکی گەورەدا دانیشتبن و هەریەکەیان ئاوێنەیەکی بەدەستەوە بێت و، لە ناوەڕاستی بازنەکەش‌دا یەکێك مۆمێکی داگیرساوی بە دەستەوە گرتبێت، ئەوا ڕووناکیی ناوەڕاستی بازنەکە وەك یەك و بە یەك ڕێژە لەناو ئاوێنەکان‌دا دەردەکەوێت، بە بێ لەناوچوون و کەم‌بوونەوە و، بێ‌ئەوەش جێگا بە یەکتری لێژ بکەن.

نموونەی سێ‌هەم: *" هاوسەنگی = الموازنة"* .

ئەگەر تەرازوویەکی زۆر گەورە و یەکجار هەستیارمان لە لا بێت و، لە تاکانی‌دا دوو خۆر، یان دوو ئەستێرە، یان دوو چیا، یان دوو هێلکە، یان دوو گەردیلەی تێدا دابنرێت، ئەوا ئەو هەوڵەی بۆ بەرزکردنەوەی یەکێکیان دەدرێت، هەمان هەوڵە بۆ نزم‌کردنەوەی ئەوی تریان.

نموونەی چوارەم: *" ڕێك‌وپێکی = الإنتظام"* .

گەورەترین کەشتی = کە ڕێك‌وپێك بێت = دەتوانرێت وەك بچووکترین بووکە شووشە(ئامێری یاری)ی منالان بخرێتەگەڕ و هەڵبسووڕێنرێت.

نموونەی پێنجەم: *" دەستبەرداری = التجرد"* .

"میکرۆب" وەك "کەرکەدەن" هەڵگری هەمان ماهییەت و ئەدگار(خصائص)ی "زیندەوەری"یە و، بچووکترین "ماسی" وەك "نەهەنگ"ێکی گەورە دارای هەمان ماهییەت‌و ئەدگارە. چونکە ماهییەتی ڕووت‌کراو لە شێوە و ڕوخسار و دەستبەردار لە بەرجەستەبوون و پەیکەرگیری(التجسم)، هەموو

گەردیلەکانی لەش = هەر لە بچووکترینی شتی بچووکەوە تا دەگاتە گەورەترینی شتی گەورە = دەگرێتەوە و ڕووی تێدەکات، بێ کەمکردن و بەبێ دابەشبوون.

چونکە ئەدگارەکانی دەستنیشانکاری و[4] سیفاتە ڕوالّەتی‌یەکانی لەش، لەگەڵ ماهییەت و ئەدگاری ڕووتدا تێکهەڵکێش نابن و ئالّۆزی ناکەن.

نموونەی شەشەم: *"گوێڕایەڵی = الطاعة"* .

هەروەك سەرکردەی سوپا دەتوانێت فەرمان بدات و بلّێت: "بڕۆ.. پێشکەوە" و، بەم فەرمانە تەنیا یەك سەرباز ببزوێنێت و بیخاتە کارکردن، دەشتوانێت بە هەمان فەرمان سوپایەکی گەورە بخاتە گەڕ و لە جێگای خۆیدا بیبزوێنێت!

حەقیقەتی نهێنیی گوێڕایەڵی لەوەدایە کە:

هەروەك بە بینین و تاقیکردنەوە زانراوە، هەموو شتێك لەم بوونەوەرەدا خالّێکی "کەمالّ"ی هەیە و حەزی پێ دەکات. زیادبوونی ئەم حەزەش "پێویستی" بەرهەم دەهێنێت و، زیادبوونی پێویستیش شەوق و تاسە دروست دەکات و، زیادبوونی شەوق و تاسەش کێشبوون(الانجذاب) پێكدەهێنێت.. جا ڕاکێشان و، شەوق و، پێویستی و، حەزکردن، لەبەر ئەوەی چییەتی(ماهیة)ی شتانن، ئەوا تۆوی بەجێهێنانی فەرمانە تەکوینی‌یەکانی خواوەندن[5].

کەمالّی ڕەها(مطلق)ی چییەتی‌یەکانی بوونەوەران "وجوودی موتلّەق"ە (کە خوای گەورەیە). بەلاّم کەمالّی هەرکام لە بوونەوەران، "بوون"ە تایبەتی‌یەکەی خۆیەتی. لەبەر ئەوەش بوونی تایبەتیی پێبەخشراوە تاکو هەر لێهاتوویی و توانایەکی فیطریی هەیە، بیهێنێتە دەرەوە و بە کردار دەریببڕێت[6]. جا گوێڕایەڵیی سەرجەمی بوونەوەران بۆ فەرمانی: "ببە = کُن" وەکو گوێڕایەڵیی یەك دانە گەردیلە وایە، کە بە وێنەی تەنیا سەربازەکەی نموونەکەی سەرەوەیە.

ئنجا کاتێ کە بوونەوەران گوێڕایەڵیی ئەو فەرمانە دەکەن لە لایەن ویستی پەروەردگارەوە بۆیان دەرچووە، هەموو ئەو حەز و پێویستی و ئارەزووانە، کە هەرکام لەوانە یەکێکن لە درەوشانەوەکانی هەمان ویستی خوایی، یەك دەگرن. ئەمەش لە ڕادەیەکی وادایە کە ئاوی ڕوون و ڕەوان هەرکات فەرمانی پێ دەدرێت

ببەستێ، وەها گوێڕایەڵیی تێدا دەردەکەوێت، کە دەتوانێت ئاسن پەراش‌پەراش بکات!

جا ئەگەر ئەم شەش نموونەیە ئەوەی بۆ ڕوون کردبێتینەوە کە هێز و توانا و کرداری بوونەوەران چۆنە و تا چ ڕادەیەکە، لە کاتێکدا کە بێ‌هێز و لاواز و کەم‌دەستن و، کاریگەریی ڕاستەقینەشیان لە هیچ شتێکدا نی‌یە.. ئەوا دەبێ لە بەردەم ئەو دەستەڵاتەی خواوەنددا، کە شوێنەواری گەورەیی‌یەکەی بە ئاشکرا دیارە، هەموو شتێك (بە گەورە و بچووکەوە) یەکسان بن.. ئەو توانست و دەستەڵاتەی کە ئەزەلی‌یە و هەروەها بێ کۆتاییشەو، بوونەوەرانی لە نەبوونەوە هێناوەتە بوون و هەزاران عەقڵی لەمەدا سەرسام کردووە.

کەواتە دەستەڵاتی خوا هیچ شتێکی بەلاوە گران نی‌یە.

دەبێ ئەوەشمان لە یاد نەچێت کە دەستەڵات و توانستی ڕەها و گەورەی خوا، هەرگیز بە تەرازووە لاوازەکانی ئێمە لێك نادرێتەوە و بەراورد ناکرێت و هیچ موناسەبەتێکیان لە نێواندا نی‌یە. تەنها بۆ ئەو مەبەستە باس دەکرێت کە لە تێگەیشتن و زەینی مرۆڤەوە نزیك بخرێنەوە و، زەینی مرۆڤ بە شتێکی دووری نەزانێت.

ئاکام و کورتەی بنچینەی سێ‌هەم:

مادەم توانستی خوا ڕەها و نەبڕاوەیە و پێویستە بۆ زاتی پیرۆزی خوای گەورە..

مادەم هەر شتێك کە لە لایەنی "مەلەکووت"ەوە ڕوو بکاتە ئەو دەستەڵات و توانستە، بە بێ هیچ پەردە و ڕووکەشێك ڕووی تێ دەکات..

مادەم هەردوو لایەنی هەر شتێك لەچاو ئەو توانستەدا هاوسەنگی یەکترین..

مادەم ئەو ڕێسا فیتری‌یەی کە خوای گەورە لە گەردووندا دایناوە، گوێڕایەڵی سەرجەم فەرمان و یاساکانی خواوەندە..

مادەم لایەنی "مەلەکووت" لایەنێکی ساف و بێ گەردە و، شتی تایبەتکاری لەوێدا نی‌یەو، هیچ کۆسپێکیش ڕێگای لـێ ناگرێت..

لەبەر هەموو ئەمانە، گەورە و بچووك لە بەردەم ئەو توانستەدا وەك يەك وان و، هیچ شتێك = با هەر شتێك بێت = ناتوانێت سەرپێچی لە فەرمانەكانی ئەو بكات. چونكە زیندوو كردنەوەی هەموو گیانداران لەودنیادا وەك زیندوو كردنەوەی تاقە مێشێك لە بەهاردا بەلایەوە ئاسانە. هەر لەبەر ئەوەشە كە هیچ گومان و دوودڵی و زیادەڕەوی‌یەك لە ئایەتی پیرۆزی: (**مَا خَلْقُكُمْ وَلا بَعْثُكُم اِلاّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ**)دا (لقمان:٢٨) نی‌یە.

بەم ڕوونبوونەوەیە، ئەوەمان بۆ چەسپا كە ئەو كەسەی ئەم كارانە ئەنجام دەدات، لەوپەڕی توانست و دەستەڵاتدایە و هیچ شتێك ناتوانێت ڕێی هیچ كارێكی لێ بگرێت!

بنچینەی چوارەم

هەروەك لە باسەكانی پێشوودا زانیمان كە چەند هۆیەكی ئەوتۆ هەن داخوازی بوونی قیامەت و زیندووبوونەوەی مرۆڤ بن و، زانیشمان ئەو كەسەی ئەم كارە ئەنجام دەدات خاوەنی توانست و دەستەڵاتە.. هەروەها دەبێ بیشزانین كە ئەم دنیایە حەشر و قیامەتی لەباردا هەیە و شیاویەتی.

ئەم دەعوایەشمان "واتە شیاویی دنیا بۆ حەشر و قیامەت" چوار مەسەلەی تێدایە:

یەكەم: مردنی ئەم دنیایە كارێكی مومكینە و مەحاڵ نی‌یە.

دووهەم: ڕوودانی ئەم مردنە لە ڕاستی و واقیعدا.

سێهەم: زیندووبوونەوەی دنیا لە پاش مردن و، ئاوەدان بوونەوەی لە شێوەی دواڕۆژدا شتێكی مومكینە.

چوارەم: ڕوودانی واقیعیی ئەم زیندووبوونەوە و ئاوەدان كردنەوەیە.

مەسەلەی یەكەم: (مردنی ئەم جیهانە و لەناوچوونی بوونەوەران شتێكی مومكینە).

چونكە ئەگەر هەر شتێك یاسای ڕەخسین(قانون التكامل) بیگرێتەوە، ئەوا لە هەموو حاڵەتێكیدا لە نەش‌ونمادایە. ئەم نەش‌ونماكردنەش ئەوە دەگەیەنێت كە ئەو

شته لە هەر حاڵەتێکی‌دا تەمەنێکی سروشتیی هەیە، واتە هەرکام لەو حاڵەتانە ئەجەلێکی سروشتی و کاتێکی دیاریکراوی هەیە بۆ تەواوبوون و کۆتایی پێهاتنی. کەواتە هیچ شتێك نی‌یە بتوانێت لە مردن ڕزگاری ببێت. ئەمەش شتێکە بە بینین و بۆگەڕان(الاستقراء) چەسپاوە و هیچ گومانێکی تێدا نی‌یە.

بەڵێ، هەروەك مرۆڤ، کە جیهانێکی بچووکە، ناتوانێت لە مردن دەرباز ببێت، بەهەمان جۆر ئەم جیهانەش = کە مرۆڤێکی زەبەلاحە = لە دەست مردن ڕزگاری نابێت، بەڵکو دەبێ بمرێت و پاشان زیندوو بکرێتەوە. یان دەخەوێت و پاشان چاوەکانی بەسەر دیمەنی بەرەبەیانی حەشردا دەکاتەوە.

هەروەك درەخت نوسخەیەکی بچووکی بوونەوەرانە و ناتوانێت لە دەست پتورکان و داڕزان دەرباز ببێت، بە هەمان جۆر زنجیرەی بوونەوەرانیش کە لە درەختی دروستبووان(شجرة الخليقة)ەوە پەیدا بوون، ناتوانن خۆیان لەو مردن و لەناوچوونە ڕزگار بکەن، کە بۆ مەبەستی ئاوەدانکردنەوە و تازەکردنەوەیە.

جا ئەگەر دنیا، پێش ئەجەل و تەواوبوونی ماوەکەی خۆی، کارەساتێکی ڕووخێنەر، یان نەخۆشی‌یەکی خاریجی = بە ئیزنی خوا خۆی = نەیەتە ڕێی، یاخود خوای گەورە خۆی ئەم ڕێسایەی بوونەوەر تێك نەدات، ئەوا هەر بە حسابێکی زانستی دەبێ ڕۆژێك بێتە کایەوە کە زایەڵەی ئەم دەنگەی تێدا بزرنگێتەوە:

(**اِذَا الشّمسُ كُوِّرت * وَاِذَا النُّجُوم انكَدَرَتْ * وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ**)

(التكوير: ١=٣).

(**اِذا السّماءُ انْفَطَرَتْ * وَاِذَا الكَواكِبُ انْتَثَرَتْ * وَاِذَا البِحَارُ فُجِّرَتْ**)

(الإنفطار: ١=٣).

ئیتر ئەو کاتە بە ئیزنی خواوەندی ئەزەلی و خاوەن توانست، واتا و نهێنی‌یەکانی ئەم ئایەتانە دەردەکەون و، ئەم دنیایە = کە وەك مرۆڤێکی گەورە وایە = دەکەوێتە گیاندان و هاوار و، پرخە و ناڵەی لێ هەڵدەستێت و، پاشان دەمرێت.. ئنجا بە فەرمانی خوای گەورە زیندوو دەکرێتەوە!

* **مەسەلەیەکی ڕەمزیی ورد:**

هەروەك بایەخدان بە وشە و ئەستوور کردنی ئەم لایەنە زیان بە ناوەرۆك و واتاکەی دەگەیەنێت..

هەروەك کاکڵ و ناوەرۆك لەسەر حسابی توێکڵ و ڕوخسار بەهێز دەبن..

هەروەك ڕۆح لە پێناوی لەشدا لاوازی ڕووی تێدەکات و، لەشیش بەهۆی هەوڵدانەوە بۆ بەهێزکردنی ڕۆح لاواز دەبێ..

بە هەمان جۆر، ئەم جیهانە چڕەی ئێمەش هەتا زیاتر لایەنەکانی ژیان کاری تێدا بکات، زیاتر لە ڕێگای چوونیدا بۆ جیهانی نەرم و ناسکی قیامەت، نەرمتر دەبێت و ئامادەیی پەیدا دەکات.

توانا و دەستەڵاتی خواوەندیش = کە بە جۆرێکی سەرسووڕهێنەر لەکاردایە = ڕووناکیی ژیان بەسەر لایەنە وشك و کوژاوە و مردووەکاندا، بلاو دەکاتەوە و، بەمەش نەرم دەبن و دەتوێنەوە و، ئەو لایەنانە بە ڕووناکیی ژیان ڕۆشن دەکاتەوە، بۆ ئەوەی حەقیقەت و ناوەرۆکیان بەهێز بکات و "ئامادەیی" بۆ ژیانی ئەو جیهانە نەرم و جوان و ناسکەی قیامەت پەیدا بکەن.

بەڵێ، حەقیقەت و ناوەرۆك = با زۆر لاوازیش بن = هەرگیز نامرن، بە پێچەوانەی ڕوخسار و توێکڵ و وێنەی دەرەوە. بەڵکو حەقیقەت هەر لەناو وێنە و شکڵ و توێکڵ و ڕوخسارەکاندایە و، تا زیاتر بمێنێتەوە و بەرەو پێشتر بڕوات، پتر ڕوون و گەورەتر دەبێت. بە پێچەوانەی توێکڵ و وێنەی دەرەوە، کە کۆن دەێت و دادەڕزێت، پاشان بە شێوەیەکی نوێ خۆی دەردەخاتەوە، بۆ ئەوەی لە کالاّ و بەرگێکی شیاوی حەقیقەتدا بێت، ئەو حەقیقەتە چەسپاوەی کە هەردەم لە گەشەکردندایە.

کەواتە ئەم دوانە (حەقیقەت و شکڵی دەرەوەی حەقیقەت) لە ڕێژەیەکی پێچەوانەی یەکتریدان. واتە ئەگەر یەکێکیان بەرەو کەمی بڕوات، ئەوی تریان لە زیادبووندا دەبێت و، تا وێنەی دەرەوە چڕتر و زبرتر بێت، ئەوا ناوەرۆك نەرمتر و تەنكتر دەبێت و، تا وێنەی دەرەوە لاوازتر بێت، بە هەمان ڕێژە، ناوەرۆك بەهێزتر دەبێت.

ئەمەش یاسایەکی گشتی‌یە بۆ هەموو ئەو شتانەی کە یاسای ڕەخسین(قانون التکامل) دەیانگرێتەوە.

کەواتە بێ هیچ گومانێك کاتێك دێت کە "بە ئیزن و فەرمانی خوا" جیهانی بینراوی ئێستامان = کە وێنە و توێکڵی حەقیقەتی بوونەوەرانە = لەتلەت ببێت و، پاشان لە شێوەیەکی جوانتردا نوێ ببێتەوە. ئەو کاتەش حیکمەتی ئەم ئایەتە پیرۆزە دێتەدی کە دەفەرموێ:

(**يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرضُ غَيْرَ الأَرْضِ...**) (إبراهيم:٤٨).

لەمانەی پێشەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە: مردن و تێکچوونی ئەم دنیایە شتێکی مومکینە و هیچ گومانێکی تێدا نی‌یە.

مەسەلەی دووهەم: (ئەم دنیایە دەمرێت و کاول دەبێت).

بەڵگەش لەسەر ئەم مەسەلەیە زۆرە:

یەکدەنگی(اجماع)ی هەموو ئایینە ئاسمانی‌یەکان..

شایەتیی هەموو فیطرەتێکی ساغ و بێ‌عەیب..

ئاڵوگۆڕی ناو بوونەوەران..

مردنی جیهانی زیندەوەران و ئەو شتانەی لەم بوونەوەرەدا لە جموجووڵدان، کە بە ئەندازەی ژمارەی چەرخ و ساڵەکانن..

هەموو ئەمانە، بەڵگەن لەسەر مردنی ئەم دنیایەی خۆشمان کە وەك مەنزڵگای ڕێبوارێك وایە.

ئەگەر دەتەوێت تەسەووری مردن و سەرەمەرگی ئەم دنیایە بکەیت بەو جۆرەی کە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز ئاماژەیان بۆ کردووە، ئەوا بە وردی سەرنج بدە لەوەی کە:

هەموو بەشەکانی ئەم گەردوونە، بە یاسایەکی زۆر بەرز و ورد و، بە شێوەیەکی نادیار و ناسك، پەیوەندی‌یان لەگەڵ یەکتردا هەیە و پەیوەستی یەکترین. ئەمەش

بە ڕادەیەکی وایە کە ئەگەر بێت و تەنها یەك قەبارە(جُرم) لەناو ئەواندا فەرمانی "كُنْ" یان: "لە خولگەی خۆت دەربچۆ" لـە لایەن خـوای گەورەوە وەربگرێت، ئەوا هەموو جیهان دەکـەوێتە سەرەمەرگەوە و، سەرجەمی ئەستێرە و قەبارە و تەنە ئاسمانی‌یەکان دەکەون بە یەكدا و، بە ئەندازەی دەنگی ملیۆنەها تۆپ دەنگ و نەعرەتەیان لـێ پەیدا دەبێت و، پارچە ئاگر و پزیسکی وەهایان لـێ دەبێتەوە و لـەم فەزا فراوانەدا بلاو دەبنەوە کە هەریەکەیان بە ئەندازەی قەبارەی ئەم زەوی‌یەی خۆمان بەڵکو گەورەتریش بێت. چیاکانیش هەپروون هەپروون دەبن‌و، دەریاکانیش ئاویان تێدا نامێنێت و یەکپارچە دەبن بە کلـپەی ئاگر و، زەویش لە جێگای خۆی‌دا تەخت دەبێت!

بەم جۆرە، خوای گەورەی خاوەن توانستی ئەزەلی، ئەم بوونەوەرە بەم پارچە مردووانە دەجوولێنێت و ڕایاندەژەنێت و تێکەڵی ئەم سەرەمەرگەیان دەکات. ئیتر بوونەوەران پاك دەکرێنەوە و هەریەکەیان لەوانی تر جیا دەبێتەوە. دۆزەخیش بە کەرەسە و سەرنشینانی سوور دەکرێتەوە و، بەهەشتیش دەردەکەوێت و نزیك دەخرێتەوە و ئەوەی لەگەڵی‌دا بگونجێت دەچێتە ناویەوە.. ئیتر ئەو کاتە جیهانی ئەودنیا، بۆ بوونی هەمیشەیی دێتە کایەوە.

مەسەلەی سێهەم: (گونجانی زیندووکردنەوەی ئەو جیهانەی کە دەمرێت).

ئەوەبوو پێش ئێستا لە بنچینەی دووهەمدا چەسپاندمان کە "توانستی خوای گەورە" هیچ ناتەواوی‌یەکی نی‌یە و هۆی زۆر بەهێزیش بۆ دروست‌بوونی قیامەت هەیە. هەروەها ئەوەشمان چەسپاند کە ئەم مەسەلەیە یەکێکە لە مەسەلە گونجاو(ممکنات)ەکان.

جا مادەم مەسەلەیەکی گونجاو بێت و، هۆی بەهێز و گرنگیش بۆ دروست‌بوونی ببێت، ئنجا لە لایەکی تریشەوە ئەو کەسەی کە ئەم کارە ئەنجام دەدات لەوپەڕی توانستی ڕەها(مطلق)دا بێت، ئەوا ئیتر نابێ لەو گۆشەیەوە سەیری مەسەلەکە بکرێت کە: شتێکی گونجاوە و بەس، بەڵکو دەبێ وا بزانرێت کە شتێکە واقیعە و ڕووی داوە!

* سەرنجێکی ڕەمزی:

ئەگەر بە وردی سەرنج لەم گەردوونە بدەین، دەبینین دوو ماك(عُنْصُر) هەن کە ڕەگیان داکوتاوە و بە هەموو لایەکدا بڵاو بوونەتەوە. وەك: "خێر و شەڕ"، "جوانی و ناشیرینی"، "سوود و زیان"، "کەماڵ و ناتەواوی"، "ڕووناکی و تاریکی"، "ڕێگای ڕاست و گومڕایی"، "ڕووناکی و ئاگر"، "ئیمان و کوفر"، "گوێڕایەڵی و سەرپێچی"، "ترس و خۆشەویستی"..

جا ئەنجام و شـوێنەواری ئەم شتە دژ بە یەکانە تێکەڵ بە یـەکتری دەبن و دەکەون بە یەکدا و، لەمەوە ئاڵوگۆڕە هەمەجۆر و بەردەوامەکان دەردەخەن، وەك بڵێی خۆیان بۆ جیهانێکی تر ئامادە بکەن. کەواتە دەبێ ئاکام و کۆتایی ئەم دوو ماکە دژ بەیەکە ڕادە و سنوورێکی ببێت و لەوێ لە یەکتر جیا ببنەوە و، هەریەکەیان لە شێوەی "بەهەشت" یاخود "دۆزەخ"دا دەربکەون.

جا لەبەر ئەوەی جیهانی هەمیشەیی ئەولا، لە جیهانە تێکچووە لەناوچووەکەی ئەم لا دروست دەکرێتەوە، ئەوا بە یەقینی ماکە سەرەکی‌یەکانی ئەم جیهانە، بۆ جیهانی هەمیشەیی ئەولا دەنێررێن.

بەڵێ، "بەهەشت و دۆزەخ" بەروبوومی ئەو لقە درێژ و بڵاوەن کە لە درەختی دروستبووان(شجرة الخليقة)ەوە پەلی هاویشتووە و تا دەگاتە "ئەبەد" بڵاو بووەتەوە. هەروەها ئەم دوانە کۆتایی زنجیرەی بوونەوەران و، گۆم و گەنجینەی لافاوی کاروبارە خواییەکانن و، دوو درەوشـانەوە(التجلي)ن لـە درەوشانەوەکانی "لوطف" و "قەهر"ی خوای گەورە.

جا هەرکات کە دەستی قودرەت بە توندی ئەم گەردوونەی ڕاتەکاند، ئەوا

هەریەکە لەو دوو گۆمە بەو ماددە و ماکانە پڕ دەبێت کە لەگەڵیدا دەگونجێن.

ڕوونکردنەوەی ئەم سەرنجە ڕەمزی‌یە:

خواوەندی دانای ئەزەلی، بە خواستی دانایی و چاودێریی ئەزەلیی خۆی، ئەم دنیایەی بە جۆرێك بەدیهێناوە کە جێگا و مەڵبەندی تاقیکردنەوەی مرۆڤ بێت و، ببێت بە ئاوێنەیەك بۆ پیشاندانی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی و، لاپەڕەی تیانووسینی قەڵەمی "قەدەر" و "قودرەت"ی خۆی بێت.

ئەم تاقیکردنەوانەش هۆن بۆ نەش‌ونماکردن.. ئەویش هۆیە بۆ دەرکەوتنی ئامادەیی و لێهاتنی هەر شتێك.. ئەویش هۆیە بۆ دەرکەوتنی توانا و لێهاتنەکانی مرۆڤ.. کە ئەویش دەبێت بەهۆی دەرکەوتنی ڕاستی‌یە نیسبی‌یەکان.. ئەوانیش هۆن بۆ دەرکەوتنی درەوشانەوەی نەخشە ڕەنگینەکانی ناوە جوانەکانی بەدیهێنەری گەورە و پەروەردگار، تاکو ئەم بوونەوەرانە شێوە و ڕوخساری نووسراوەکانی خوای گەورەی "صەمەد" و پەروەردگار بگرنەخۆ.

کەواتە نهێنیی تەکلیف و ئەرك‌پێ‌سپاردن و حیکمەتی تاقیکردنەوەی مرۆڤ لەوەدایە کە: جەوهەر و حەقیقەتی ڕۆحیانەتە پاکەکان، کە وەك ئەڵماس وان، پاك دەکەنەوە و، لەو ڕۆحیانەتانە جیایان دەکەنەوە کە وەك خەڵووز ڕەش داگیرساون.

بەم نهێنی‌یانە و هاوچەشنیان کە باس‌کران و، بەو حیکمەتە ورد و جوانانەش کە ئێمە لێیان بێ‌ئاگاین، خوای بەتوانای دانا ئەم جیهانەی لەم شێوەیەدا دروست کردووە و، ویستی بە ئاڵوگۆڕی ئەم جیهانە بووە و، لەبەر ئەم ئاڵوگۆڕەش شتانی دژ بە یەکی ئاوێتەی یەکتری کردووە. ئەوەتا سوودەکان لەگەڵ زیانەکاندا تێکەڵ کراون و، خراپە لەگەڵ چاکەدا تێهەڵکێش کراوە و، شتە ناشیرینەکانیش لەگەڵ جوانەکاندا کۆکراونەتەوە.. بەم چەشنە، دەستی قودرەتی خوای گەورە، ئەم شتە دژبەیەکانەی پێکەوە شێلاوە و، هەموو بوونەوەرانی وا لێ کردووە کە شوێن‌کەوتەی یاساکانی ڕەخسین(التکامل) و ئاڵوگۆڕ بن و لێیان لانەدەن.

جا هەرکات کە:

کۆڕی ئیمتیحان تەواو بوو..

کاتی تاقیکردنەوە دوایی هات..

ناوە جوانەکانی خوای گەورە کاری خۆیان جێبەجێ کرد..

قەڵەمی قەدەری خوا لە نووسین بووەوە..

قودرەتی خوا نەخش و نیگاری داهێنانی خۆی تەواو کرد..

بوونەوەران فەرمانبەرێتیی ئەستۆیان ئەنجام دا..

بەدیهێنراوان ئەرکی سەرشانی خۆیانیان تەواو کرد..

هەرچی شت هەیە واتا و ناوەرۆکی خۆی دەربڕی..

ئەم دنیایە نەمامی ئەو دنیای سەوز کرد..

سەرزەوی هەموو موعجیزاتی توانستی بەدیهێنەری بەتوانا و شتە لەعادەتبەدەرەکان(الخوارق)ی سنعەتی ئەوی پیشان دا..

ئەم جیهانە فانی‌یەش، تابلۆ هەمیشەیی‌یەکانی لەسەر شریتی زەماندا چەسپاند..

ئەوا ئەو کاتە حیکمەتی هەمیشەیی و چاودێریی ئەزەلیی خواوەندی شکۆمەند، خواستیان بەوە دەبێت کە:

ڕاستی‌یەکانی ئەنجامی ئەو تاقیکردنەوەیە و.. حەقیقەتەکانی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خوا و.. حەقیقەتی نووسراوەکانی قەڵەمی قەدەر و.. بنچینەی نەخش و نیگاری داهێنانی قودرەت و سنعەتی خوای گەورە و.. سوود و ئاکامی فەرمانبەرێتیی بوونەوەران و.. پاداشتی ئەو فەرمانبەرێتی‌یانە و.. حەقیقەتی واتا و ناوەرۆکی وشەکانی کتێبی گەورەی گەردوون، دەربکەون..

هەروەها خواستیان بەوە دەبێت کە گوڵی تۆوی ئامادەیی‌یە فیطری‌یەکان بپشکووتێن و.. دەرگاکانی دادگای گەورە بکرێنەوە و.. وێنەی ئەو دیمەنە میسالی‌یانەی کە لە دنیادا گیراون، پیشان بدرێن و.. پەردەی هۆکارە ئاشکراکان بدڕێنرێن و.. هەموو شتێك ڕاستەوخۆ سەر بۆ فەرمانی خوای خۆی کەچ بکات..

ئەو ڕۆژەی کە ویستی خواوەند ڕوو دەکاتە ئەوەی کە: ئەو حەقیقەتانە دەربخرێن و پەردە لەسەر ڕوویان هەڵبماڵرێت، بۆ ئەوەی بوونەوەران لە ئاڵوگۆڕ و لەناوچوون ڕزگار بکات و هەمیشەیی‌یان پێ ببەخشێ و، ئەو شتانەش

کە دژ بە یەکترین و ئەو هۆکارانەش کە ئاڵوگۆڕ دروست دەکەن، لێك جیا بکرێنەوە..

لەو ڕۆژەدا:

خوای گەورە = بە حەتمی = قیامەت دەهێنێتە کایەوە و، کۆتایی بە هەموو کارەکان دەهێنێت بە دەرکەوتنی ئاکامەکانیان. ئیتر بە گوێرەی ئەو ئاکام و ئەنجامانە دۆزەخ شێوەیەکی ترسێنەر و هەمیشەیی وەردەگرێت و، دانیشتووانی خۆی بە: (**وَامْتازُوا اليوْمَ اَيُّهَا الْمُجرِمُونَ**) (یس:٥٩) دەترسێنێت و، بەهەشتیش بە خۆشی و جوانی و دڵڕفێنی بۆ هەتاهەتایی خۆی دەڕازێنێتەوە و، دەرگاوانەکانی ڕوو لە دانیشتووانی دەکەن و دەڵێن:

(**سَلامٌ عَلَيكُمْ طِبْتُمْ فادْخُلُوهَا خَالِدينَ**) (الزمر:٧٣).

ئیتر = لەو ڕۆژەدا = خوای گەورەی بەتوانای دانا، بوونی هەمیشەیی بەم دوو جێگایە دەبەخشێت و، هەرگیز ئاڵوگۆڕ و نەمان و پیری و فەوتانیان بەسەردا ناهێنێت. چونکە ئەو کاتە هیچ هۆکارێك بۆ ئاڵوگۆڕ نامێنێت کە سەری لە فەوتان و لەناوچوونەوە دەردەچێت. وەك لە "پرسیاری دووهەمی، مەقامی یەکەمی، وتەی بیستوهەشتەم"دابەڵگەی لەسەر هێنراوەتەوە.

مەسەلەی چوارەم: (زیندووبوونەوە شتێکی حەتمییە).

بەڵێ، دوای ئەوەی "دنیا" مرد و کاول بوو، سەرلەنوێ لە شێوەی "دوارۆژ"دا زیندوو دەکرێتەوە. ئەو بەدیهێنەرە بەتوانایەش کە بۆ یەکەم جار دروستی کردووە، هەر ئەو لە یەکەم جار جوانتر دروستی دەکاتەوە و، دەیکات بە یەکێك لە مەنزڵگاکانی قیامەت.

باشترین بەڵگەش لەسەر ئەوە:

یەکەم: قورئانی پیرۆزە، کە ئایەتەکانی بە هەزاران بەڵگەی عەقڵی "زیندووبوونەوە" دەچەسپێنن..

هەروەها: هەموو کتێبە ئاسمانییەکانی تر، کە لەم مەسەلەدا لەگەڵ قورئان یەکدەگرنەوەو تیایدا هاودەنگن..

هەروەها: هەموو سیفەتەکانی: شکۆمەندی(الجلال) و جوانی(الجمال) و، گشت ناوە جوانەکانی تری خوای گەورەش، بەڵگەی گومانلێنەکراون لەسەر ڕوودانی ئەم زیندووبوونەوەیە..

هەروەها: خواوەندی میهرەبان لە هەموو ئەو فەرمانانەیدا کە بۆ پێغەمبەرانی خۆی =علیهم الصلاة والسلام = ناردوون، بەڵێنی زیندووکردنەوە و قیامەتی داوە. جا لەبەر ئەوەی بەڵێنی داوە، ئەوا بە حەتمی بەڵێنەکەی دەباتە سەر. (سەیری ڕاستیی نۆهەمی وتەی دەهەم بکە)..

هەروەها: هەواڵدانی پێغەمبەرمان حەزرەتی "محمد صلى الله عليه وسلم" کە هەزاران موعجیزە لەسەر ڕاستگۆیی ئەو هەیە، ئەم هەواڵانەی پێغەمبەر کە مزگێنیی زیندووبوونەوەمان دەدەنێ، لەگەڵ هەواڵدانی پێغەمبەرەکانی تر و ئەولیا و پیاوچاك و صیددیقەکاندا، یەك دەگرنەوە..

ئەمە جگە لەوەی کە هەموو ئایەتە تەکوینییەکانی ئەم گەردوونە، هەمان مزگێنی و هەواڵمان پێ ڕادەگەیەنن.

ئەنجام:

هەموو ڕاستییەکانی "وتەی دەهەم = پەیامی حەشر" و، گشت بەڵگەکانی پەیامی "لاسیما" لە مەقامی دووهەمی وتەی بیستوهەشتەم، کە بە زمانی عەرەبی لە "المثنوي العربي النوري"دا نووسراون.. هەموو ئەمانە، بەوپەڕی بێگومانی و وەك هەڵهاتنی خۆر چەسپاندوویانە کە:

(پاش ئاوابوونی ژیانی دنیا، خۆری حەقیقەت لە شێوەی ژیانێکی تری نوێدا هەڵدێتەوە)!

* * *

بەم جۆرە، لە سەرەتای ئەم چوار بنچینەیەوە تا ئێستا هەرچییەکمان ڕوونکردەوە، تەنها یارمەتیوەرگرتن(استمداد)ێك بوو لە ناوی "الحیکم"ی خوای گەورە و، سوودێك بوو کە لە بەرەکەت و لێشاوی نووری قورئانی پیرۆز

وەرمان گرت، تەنها بۆ ئەوەی کە "دڵ" وەری‌بگرێت و، "نەفس" تەسلیم ببێت و "عەقڵ"یش ملی بۆ کەچ بکات..

دەنا دەبێ ئێمە چی بین تا قسە لە مەسەلەیەکی وەهادا بکەین کە دەبێ هەر تەنها خاوەنی ئەم دنیایە قسەی تێدا بکات؟ ئەو کەسەی کە بەدیهێنەر و خاوەنی ئەم گەردوونەیە. ئێمە ئەوەندەمان بۆ هەیە کە ملکەچ و گوێڕایەڵ بین، چونکە کاتێ کە ئەو دەدوێت و قسە دەکات لەو زیاتر کێ مافی دوان و قسەکردنی هەیە؟

خۆ ئەم خوایەی کە بەدیهێنەر و خاوەنی بوونەوەرە، هەر لە ئەزەلەوە ڕوو لە هەموو جۆرەکانی بوونەوەر دەکات لە گۆڕەپانی مزگەوتی دنیا و قوتابخانەی سەرزەوی‌دا، کە لە پشت پەردەی هەموو چەرخەکانەوەن، ڕوویان تێ دەکات و هەموو بوونەوەر دەلەرێنێتەوە و دەفەرموێ:

بِسم الله الرّحمن الرّحيم

﴿إذا زُلزِلَتِ الاَرضُ زِلزَالَها * وَاَخْرَجَتِ الاَرضُ اَثقالَها * وَقَالَ الاِنسَانُ مَالَها * يومَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخبارَها * بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحى لَها *يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النّاسُ اَشْتَاتاً لِيُرَوا اَعمالَهُمْ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثقالَ ذَرَّةٍ خيراً يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ﴾ (الزلزلة).

بە چەشنێکی وەهاش لەگەڵیاندا دەدوێت کە هەموو بوونەوەران دەخاتە تاسەوە و، دەفەرموێ:

﴿وَبَشِّرِ الذينَ آمَنوا وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ اَنّ لَهُمْ جَناتٍ تَجري مِن تَحتِها الاَنهارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنها مِنْ ثَمَرةٍ رِزقاً قالُوا هَذا الذي رُزِقْنا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهاً وَلَهُمْ فِيها اَزواجٌ مُطَهَّرةٌ وَهُمْ فِيها خَالِدونَ﴾ (البقرة:٢٥).

کەواتە ئێمە ئەوەندەمان لەسەرە گوێ‌بیست و گوێڕایەڵی ئەو فەرموودەیە بین کە لە لایەن خاوەنی موڵکی دنیا و قیامەتەوە دەرچووە و بڵێین:

= آمَنّا.. وصَدَّقْنا..

(سُبْحانكَ لا عِلْمَ لَنا اِلاّ مَا عَلّمتَنا اِنّكَ اَنتَ العَليمُ الحَكيمُ).

(رَبَّنَا لا تُؤَاخِذْنا اِنْ نَسينَا اَوْ اَخْطَأْنا).

اللّهم صلّ على سيّدنا محمّد وعلى آل سيدنا محمد، كما صلّيت على سيدنا ابراهيم وعلى آل سيدنا ابراهيم، إنّك حميد مجيد.

* * *

---

[1] خوای گەورە دەفەرموێ: (**إنّما أمره اذا أراد شيئاً أن يقول له كن فيكون**) (يس:٨٢)، (**قل الرّوح من أمر ربّي**) (الاسراء:٨٥)، (**ألا له الخلق والأمر**) (الاعراف:٥٤). ئیمامی غەزالی = خوای لـێ ڕازی بێت = سەبارەت بە ڕۆح دەفەرموێ: "وهو أمر عجيب رباني تعجز اكثر العقول عن درك حقيقته". بڕوانە:"إحياء علوم الدين" ج٣/ص٤. ئیمامی ڕەببانیش = خوای لـێ ڕازی بێت = دەفەرموێ: "پێنج شت هەن پێیان دەوترێت: "الجواهر الخمسة الأمرية" کە بریتین لە: "القلب، الروح، السرّ، الخفي، الأخفى". پاشان دەفەرموێ: "والاطلاع على حقائقها (واتە حەقیقەتی ئەم پێنجە) انما هو نصيب كمل تابعي النبي صلى الله عليه وسلم". بڕوانە: مكتوبات الامام الرباني ج١/ص٤٨. (وەرگێڕ)

[2] تۆفیق: یەکێکە لە قوتابیەکانی مامۆستا نوورسی. (وەرگێڕ)

[3] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "كل ابن آدم يأكله التراب إلاّ عجب الذَّنَبِ منه خلق ومنه يركب" رواه مسلم وأبوداود وابن ماجه. والعجب: أصل الذنب. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەی "الكلمات"ەوە).

[4] واتە: ئەو تایبەتکارییانەی کە هەر لەشێك لەویتر جیا دەکەنەوە و دەستنیشانی دەکەن. (وەرگێڕ)

[5] فەرمانەکانی خوا بە گشتی دوو جۆرن: جۆرێکیان پێیان دەوترێت: فەرمانە شەرعیەکان(الأوامر الشرعية) کە لە سیفەتی "الكلام"ی خواوە دەردەچن. جۆری دووهەمیان: ئەو فەرمانانەیە کە بۆ دروستکردنی بوونەوەران لە لایەن سیفەتی "الارادة"ی خواوە دەردەچن و پێیان دەوترێت: (الأوامر التكوينية) کە بۆ دەربڕینی چۆنێتیی ئەم جۆرە فەرمانە ڕستەی: "كُن، فيكون" بەکار دەهێنرێت. واتە کە خوای گەورە ویستی شتێك دروست بکات پێی دەفەرموێ: "ببە" ئەویش "یەکسەر دەبێ". (وەرگێڕ)

[6] بوون(الوجود) دوو جۆرە. یەکەمیان: ئەو بوونەی کە لە توانادایە(الوجود بالقوة). دووهەمیان: ئەو بوونەی کە لە واقیعدا هەیە(الوجود بالفعل). بۆ نموونە: سیفەتی ئاخاوتن واتە قسەکردن سیفەتێکە لە مرۆڤدا هەیە، بەڵام لە کاتێکدا کە بێدەنگە، ئەوا بوونی ئەم سیفەتە بوونێکی توانایی(وجود بالقوة)یە، کە لەو کاتەشدا مرۆڤ دەدوێت و دەست بە قسەکردن دەکات ئەوا ئەم سیفەتە بوونی واقیعی(وجود بالفعل) وەردەگرێت. (وەرگێڕ)